

ΔΗΚΡΙΤΙΔΑ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΣ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σ. ΣΚΙΠΗ, ΑΝΟΙΞΙΣ. Τὸ τραγοῦδι τῆς Ἀνθομάνας. Ποίημα. — ΕΡΡΙ-
ΚΟΥ ΧΑΪΝΕ, Γκαίτε. Συνέχεια, Μετάφρ. Α. Κ. — ΜΑΞΙΜΟΥ ΓΚΟΡΚΥ, Ὁ δύν-
τροφός μου. Διήγημα· συνέχεια, μετάφρ. Α. Κ. — Ν. ΠΟΛΙΤΟΥ, Τὸ ἄστυ τῶν
νιδῶν τοῦ Ἀνδρονίκου. Συνέχεια. — Σ. ΣΚΙΠΗ, Σκέψεις μιᾶς ἐποχῆς. —
Α. ΚΑΜΠΑΝΗ, Σολωμός. Συνέχεια. — HERDER, Ἰδέαι (Σκέψεις) ἐπὶ τῆς
ἱστορίας τῆς ἀνθρώπινης. Μετάφρ. Κ. Ζ. Συνέχεια. — ΑΙΜ. ΚΟΥΡΤΕΛΗ,
ὁ Γολγοθᾶς. Διήγημα. — Σ. ΣΚΙΠΗ, Ἡ συμφωνία τοῦ δρυιδῶνος. Ποίημα. —
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ: ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ: Ὁ θάνατος τοῦ Lembach. ὑπὸ Κ. —
ΜΟΥΣΙΚΗ. Μουσικὴ καὶ ὑπνωτισμός. — Bronislaw Hubermann. — Ἡ
ἀλληλογραφία τοῦ Beethoven.

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ

Ἐδωτετικοῦ	δρχ.	12
Κρήτης	φρ. χρ.	10
Ἐξωτετικοῦ	> >	15

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΞΑΜΗΝΟΣ

Ἐδωτετικοῦ	δρχ.	7
Κρήτης	φρ. χρ.	5
Ἐξωτετικοῦ	> >	8

Διευθυντής: Σ. ΣΚΙΠΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Οίαδήποτε πλέον επιτροφή, έπειτα από την έκδοσιν και κυκλοφορίαν τῶν πρώτων τεσσάρων τευχῶν τοῦ ΑΚΡΙΤΑ, εἶνε ἀπαράδεκτος.

Αἱ ἐγγράφαί λογίζονται ἀρχόμεναι ἀπὸ 1 Μαρτίου ἢ 1 Σεπτεμβρίου ἐκάστου ἔτους.

Πᾶσα αἴτησις πρὸς ἐγγραφήν δεῖον νὰ συνοδεύηται ἀπαραγκλίτως ὑπὲρ τοῦ ἀντιτίμου τῆς συνδρομῆς πρὸς τὸν κ. Δ. Τζεράχην, Γραμματέα τοῦ Ἀκρίτα, Σόλωνος 43α.

Ὁ ἐγγράφων 5 συνδρομητῶν καὶ συναποστέλλων τὸ τμήμα τῆς ἐγγραφῆς τῶν λαμβάνει τὸν Ἀκρίταν ἐπὶ ἓν ἔτος δωρεάν.

Οὐδεμία ἀπόδειξις πληρωμῆς ἀναγνωρίζεται ἄνευ διπλοτύπου φέροντος τὴν σφραγίδα τοῦ Ἀκρίτα καὶ τὴν ὑπογραφήν τοῦ Διευθυντοῦ ἢ τοῦ Γραμματέως.

Τὴν γενικὴν ἀντιπροσωπεῖαν τοῦ ΑΚΡΙΤΑ ἀνέλαβον:

- Ἐν ὄλῃ τῇ Θεσσαλίᾳ: ὁ κ. **Ι. Τζάβας**, Βόλος.
Ἐν Πάτραις: ὁ κ. **Ν. Λιθαθινός**,
Ἐν Πειραιεῖ: ὁ κ. **Π. Οἰκονομίδης**, Τ.Ν. ὁδὸς Σωτήρος 12.
Ἐν Χανίοις Κρήτης: ὁ κ. **Ν. Πολυτόπουλος**,
Ἐν Ρεθύμνῳ » οἱ κ.κ. **Ι. Δεττοράκης**, Λογιστῆς Γαλ. Ταχυδρ.
Ἐμ. Τσιριμονάκης, Δικηγόρος.
Ἐν Ἡρακλείῳ » ὁ κ. **Ι. Λιναφδάκης**, Κεντρ. Φαρμακεῖον Γ.
Γεωργιάδου.
Ἐν Αἴγυπτῳ: ὁ κ. **Πέτρος Μάγνης**, Remi-Suef. Haute E-
gypte.

Ἀγγέλλεται πᾶν νέον βιβλίον τοῦ ὁποίου ἀντίτυπα ἀποστέλλωνται εἰς τὸ γραφεῖον μας.

Τὰ χειρόγραφα δημοσιεύόμενα ἢ μὴ δὲν ἐπιστρέφονται.

Οἱ κ. κ. Συνδρομηταὶ οἱ ὅποιοι τυχὸν ἐπιθυμοῦν νὰ σπεύσουν νὰ ἐξωφλήσουν τὴν συνδρομὴν τῶν, ἃς ἀποστείλουν ταύτην διὰ ταχυδρομικῆς ἢ τραπεζικῆς ἐπιτάγῃς ἐντὸς συστημένῃς ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Γραμματέα τῆς Διευθύνσεως κ. Δ. Τζεράχην, Γραφεῖα Ἀκρίτα, Σόλωνος 43α.

Ὁ Ἀκρίτας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἔχει ὑπὲρ τῶν 1000 συνδρομητῶν.

Ὁ Ἀκρίτας, ἐν Ἀθήναις πωλεῖται εἰς τὰ βιβλιοπωλεῖα Ἑστίας, Μπέκ, Χατζηλουκά καὶ τὰ κίσκια Συντάγματος καὶ Ὁμονοίας. Συνδρομηταὶ ἐγγράφονται: καὶ εἰς τὸ βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας.

ΑΝΟΙΞΙΣ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΑΝΘΟΜΑΝΑΣ*

Ἐυπνήτρα τῶν λουλούδινων, τῶν ἀνθίνων πλασμάτων
Τρυπώνω στὰ χωμάτινα κάστρα τους κι' ἀρχινᾶω
Νὰ τρέχω ἀπὸ βελούδινον στρωμνάκι σὲ χνουδάτον
Ἄπὸ τὸν χειμωνιάτικον ὕπνον νὰν τὰ ξυπνάω.

Φιλῶ τὰ μετωπάκια τους σὰν στοργικὴ Ἀνθομάνα·
Πουκαμισόκια πράσινα τοὺς βάζω καὶ ρουχάκια
Κι' ὅταν τῆς ἐκκλησιᾶς Ζωῆς ἀργοχυτῶ ἢ καμπάνα
Τὰ βάζω ὄλα καὶ τιάνονται μὲ τὰ μικρὰ χεράκια.

Κι' ἐμπρὸς ἐγὼ καὶ πίσω αὐτὰ τὸν χωματένιον δρόμον
Πᾶμε πατώντας σιέλεθρα νεκρῶν κάποιων ἀνθρώπων,
Κάπου ἴσκιους, κάπου πνεύματα σμίγουμε δίχως τρόμον
Ἢ Βρυκολάκους ποῦ γυρνοῦν στὸν σκοτεινόν τους τόπον.

Κι' ὅταν πρὸς τὰ χωμάτινα, τὰ μύρια παραθύρια
Φτάνουμε πιά, γιὰ μιὰ στιγμὴ δλόγουρα καὶ πλάϊ
Τὰ ὀλαραδιάζω μάργελα τ' ἀγόρια μου τὰ μύρια
Τὰ ρόδα, τὰ τριαντάφυλλα, τὰ λούλουδα τοῦ Μάη.

Τὰ ὄμορφα κεφαλάκια τους ὑψώνουν πρὸς τὸν Ἥλιο.
Κι' ἀκοῦνε τοῦ Σοφώτατου καὶ τὰ φωτόλογά του,
Κι' ἐγὼ ξανά σὲ μιὰ στιγμὴ φεύγω τὸ ἀνήλιο-ἀνήλιο
Καὶ κάτου πάω ἀπ' τὴ Μπαρμπαριά κι' ἀπ' τὴ Σαχάρα κάτου.

Τὰ μισεμένα ἀγόρια μου ποῦ ἐφῦγαν τὰ χειμῶνια,
Γαῦρα πουλιὰ καὶ γερανοὺς καὶ μαῦρα χελιδόνια,
Τὰ φέρνω μὲ τ' ἀνεμικὸ κι' ἀγέρινο καράβι
Στὴ χώρα τοῦ Ἡλιοβασίλειᾶ τὴ φωτερὴ καὶ μπλάβη.

Σ. Σκέπη

* Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν «Γῦρον τῶν Ὁρῶν».

ΕΡΡΙΚΟΥ ΧΑΪΝΕ

ΓΚΑΪΤΕ

Ἄναμφιδόλως ὁ Γκαϊτε ἐτραγούδησε μερικὰς ἱστορίας ἀπελευθερώσεων, ἀλλὰ τὰς ἐτραγούδησεν ὡς καλλιτέχνης. Ὅπως εἶχεν ἀπορρίψη μὲ ἀγανάκτησιν τὸν Χριστιανικὸν ἐνθουσιασμόν, ὁ ὁποῖος τοῦ ἐφαίνετο ἀπὸ τῆς ἀπὸ καθὼς δὲν ἐνοοῦσε τὸν φιλοσοφικὸν ἐνθουσιασμόν τοῦ καιροῦ μας ἀπὸ φόβον μήπως παραδιόμενος εἰς αὐτὸν ἔχανε τὴν ψυχικὴν του γαλήνην, ἐθεώρησε τὸν ἐνθουσιασμόν κατὰ τρόπον ἱστορικὸν ὅλως, ὡς δεδομένον κατὰ τὴν φύσιν, ὡς μίαν στόφην ποῦ ἐπρεπε νὰ τὴν ἐργασθῆ. Τὸ πνεῦμα ἐγεινεν εἰς τὰ χέρια του ἕλν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔδωκε τὴν ὠραιότεραν καὶ πλέον εὐάρεστον μορφήν. Τοιοῦτοτρόπως ἀπέβη ὁ μεγαλύτερος καλλιτέχνης τῆς λογοτεχνίας μας καὶ ὅ,τι ἐγραψεν ὑπῆρξ' ἕνα ἀριστούργημ' ἀπειροτέλειον.

Τὸ παράδειγμα τοῦ διδασκάλου παρέσυρε τοὺς μαθητὰς καὶ ἡ Γερμανία εἶδε γεννωμένην τὴν φιλολογικὴν αὐτὴν περίοδον, τὴν ὁποίαν ὠνόμασ' ἀλλοτε περίοδον τῶν τεχνῶν καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἀπέδιδε τὴν πλέον ἐπικίνδυνον ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς πολιτικῆς ἀναπτύξεως τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ. Δὲν προτίθεμαι ν' ἀρνηθῶ ποτὲ τὴν πραγματικὴν ἀξίαν τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ Γκαϊτε. Κοσμοῦν τὴν ἀγαπημένην μας πατρίδα ὅπως ὠραῖ' ἀγάλματα στολίζουν ἕναν κῆπον· ἀλλὰ εἶνε ἀγάλματα. Ἡμπορεῖς νὰ τὰ ἐρωτευθῆς ἀλλ' αὐτὰ εἶνε στεῖρα. Τὰ ποιήματα τοῦ Γκαϊτε δὲν παράγουν τὴν δρᾶσιν, ὅπως τὰ ποιήματα τοῦ Σχίλλερ. Ἡ δρᾶσις εἶνε θυγάτηρ τοῦ λόγου, καὶ οἱ ὠραῖοι λόγοι τοῦ Γκαϊτε δὲν γεννοβολοῦν. Εἶνε ἡ καταδίκη παντὸς ὅ,τι προῆλθεν ἀπὸ τὴν τέχνην μόνον. Τὸ ἀγαλμα ποῦ ἔκαμεν ὁ Πυγμαλίων ἦτον μία ὠραία γυναῖκα. Ὁ δημιουργὸς τῆς τὴν ἐρωτεύθη· ἐδέχθη τὴν ζῶν ἀπὸ τὰ φιλήματά του· ἀλλὰ δὲν τὴν ἐγονιμοποίησαν. Πιστεύω πῶς ὁ κ. Κάρολος Νοδιὲ εἶπε κατὰ παρόμοιον. Τὸ ἐσκεπτόμην χθὲς περιπατῶν εἰς τὰς κάτω αἰθούσας τοῦ Λούβρου, ἐνῶ παρετήρουν τὰ γηραῖα ἀγάλματα τῶν θεῶν. Ἐμεναν ἐκεῖ μὲ τὰ βουβὰ καὶ ἄσπρα μάτια, τὰ μαρμάρια χαμόγελα, ὅπου ἐβασίλευε μία κρυφὴ μελαγχολία, ἴσως μία ἀνάμνησις θλιβερὰ τῆς Αἰγύπτου, τοῦ τόπου τῶν νεκρῶν, ὅπου οἱ θεοὶ οὗτοι ἐγεννήθησαν· ἴσως ἀκόμη μία ἐπιθυμία λυπηρὰ τῆς ζωῆς, ὅποθεν ἄλλοι θεοὶ τοὺς ἐξεδίδωσαν· μία ὀδύνη διὰ τὴν πεθαμένην τους ἀθανασίαν· ἐφαίνοντο ὡς νὰ ἐπερίμεναν ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος θὰ τοὺς ἐδίδε ξανά τὴν ζῶν, ὁ ὁποῖος θὰ τοὺς ἀπελευθέρωνεν ἀπὸ τὴν πέτρινην καὶ ψυχρὰν τους ἀκίνησιν. Τ' ἀρχαῖ' αὐτὰ μάρμαρα μ' ἔκαμαν

νὰ ἐνθυμηθῶ τὰ ποιήματα τοῦ Γκαϊτε, τὰ ὁποῖα εἶνε τόσο ἐντελῆ, τόσο στίλβοντα, τόσο γαλήνια καὶ τὰ ὁποῖα φαίνονται ὅτι συναισθάνονται μὲ θλίψιν, πῶς ἡ ἀκίνησις καὶ ἡ ψυχρότης τῶν τὰ χωρίζουν ἀπὸ τὴν θερμὴν κ' ἐμψυχὴν ζῶν μας· ὅτι δὲν εἶνε ὑπάρξεις ἀνθρώπιναι ἀλλ' ἀτυχῆ κράματα θεϊότητος καὶ λίθου.

Αἱ ὀλίγαι πληροφορίες ποῦ ἔδωκα ἐξηγοῦν τὴν δυσμένειαν τῶν διαφόρων μερίδων, αἱ ὁποῖ' ἐξηγέρθησαν εἰς τὴν Τευτονίαν ἐναντίον τοῦ Γκαϊτε. Οἱ ὀρθόδοξοι ἠγανάκτησαν κατὰ τοῦ γηραιοῦ εἰδωλολάτρου, ὅπως γενικῶς ἀποκαλοῦν τὸν Γκαϊτε εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἐφοβοῦντο τὴν ἐπίδρασιν του ἐπὶ τοῦ λαοῦ, εἰς ὅ,τι ἐγλίτροῦσεν ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν του μέσα εἰς τὰ γελαστὰ ποιήματα καὶ τραγουδάκια. Παρετήρησαν εἰς τὸ πρόσωπόν του τὸν πλέον ἐπικίνδυνον ἐχθρὸν τοῦ σταυροῦ, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὴν ἰδίαν του ὁμολογίαν, ἦτο τόσο δυσάρεστος ὅσον καὶ οἱ κορέοι, τὸ σκόρδον καὶ ὁ καπνὸς τοῦ ταμπάκου· εἶνε τοῦλάχιστον τὸ νόημα τῆς Ξενίας, τὴν ὁποίαν ὁ Γκαϊτε δὲν ἐδίστασε νὰ δημοσιεύσῃ μέσα εἰς τὴν Γερμανίαν, τὸν τόπον ὅπου αὐτὰ τὰ ὀνόματα, τὰ σκόρδα καὶ ὁ ταμπάκος καὶ ἡ ψευδευλάβεια, ἀποτελοῦν μίαν ἱερὰν συμμαχίαν. Δὲν ἦτον ἀκριβῶς τοῦτο ποῦ μᾶς ἀπήρσεν εἰς τὸν Γκαϊτε, εἰς ἡμᾶς ἀνθρώπους τῆς Ἐπαναστάσεως. Ὅπως εἶπα, ἐψέγαμεν τὸ ἄγονον τοῦ λόγου του, τὸ καλλιτεχνικὸν πνεῦμα, ποῦ δι' αὐτοῦ ἐπεχύθη στὴν Τευτονίαν, τὸ ὁποῖον ἐνάρκωσε τὴν νεολαίαν καὶ ἀντίσκοψεν εἰς τὴν πολιτικὴν ἀναγέννησιν τῆς πατρίδος μας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ ἀδιάφορος πανθειστῆς προσεβλήθη πανταχόθεν καὶ ἀπὸ τὰ πλέον ἀντίθετα σημεῖα συγχρόνως. Διὰ νὰ ὁμιλήσωμεν γαλλικά, ἡ ἄκρα δεξιὰ καὶ ἡ ἄκρα ἀριστερὰ ἐνώθησαν κατὰ τοῦ Γκαϊτε· ἐνῶ ἕνας ψευδευλαβῆς μαῦρος τὸν ἐκτυποῦσε μὲ τὸν ἐσταυρωμένον, ἕνας λυσσαλέος ξεβράκωτος τοῦ ἐπαρουσίαζε τῆς λόγῃς του τὴν αἰχμὴν.

Ἐνας Τεύτων συγγραφεὺς, ὁ ὁποῖος εἶχε δημοσιεύσει μίαν συλλογὴν ἀπὸ ὠραίας λέξεις τιλοφορουμένην Streckverse καὶ τὸν ὁποῖον ὠνόμαζαν Saphir Χριστιανὸν διὰ νὰ τὸν διακρίνουν ἀπὸ τὸν κ. Saphir, τὸν πνευματῶδη bon-motiste τῆς Βιέννης — ὁ κ. Βόλφαγκ Μέντζελ — εἰσήλασε τὴν ἰδίαν ἐποχὴν πνέων μέσα κατὰ τοῦ Γκαϊτε. Ὁ κ. Μέντζελ δὲν ἐδείχθη εἰς αὐτὸν τὸν ἀγῶνα ἀπολύτως Χριστιανὸς πνευματιστής, ἢ δυσηρεστημένος πατριώτης. Ἐβάσισε μᾶλλον ἕνα μέρος τῶν κατὰ τοῦ Γκαϊτε ἐπιχειρημάτων του εἰς τοὺς τελευταίους συλλογισμοὺς τοῦ Φρειδερίκου Σλέγγελ, ὁ ὁποῖος, μετὰ τὴν πτώσιν του, ἐξάπεστελεν ἀπὸ τὸ βῆθος τοῦ Γοτθικοῦ του ναοῦ ἀναθέματα κατὰ τοῦ Γκαϊτε, ποῦ τὰ ποιήματά του, καθὼς ἔλεγε, δὲν ἔχουν κεντρικὸν σημεῖον. Ὁ κ. Μέντζελ ἐπροχώρησε περισσότερον κ' ἔδειξεν ὅτι ὁ Γκαϊτε δὲν ἦτο μεγαλοφυΐα καλλιτεχνική, ὅτι

τάλαντον μόνον εἶχε κ' ἐγκωμίασεν ἀντιθέτως τὸν Σχίλλερ. Τοῦτο συνέβη ὀλίγον πρὶν ἀπὸ τὴν Ἰουλιανὴν ἐπανάστασιν. Ὁ κ. Μέντζελ ἦτο τότε ὁ μεγαλύτερος λάτρης τοῦ μεσαιῶνος, τόσον διὰ τὰ καλλιτεχνικά του ἔργα ὅσον καὶ διὰ τὴν διδασκαλίαν του· ἐπετίθετο μὲ λύσσαν ἀδιάκοπην κατὰ τοῦ Ἰωάννου Ἑρρίκου Βὸς κ' ἐγκωμίαζε· μ' ἕναν ἐνθουσιασμὸν πρωτάκουστον τὸν κ. Ἰωσήφ Γκαϊτρε. Τὸ μῖσος του κατὰ τοῦ Γκαϊτε ἦτο λοιπὸν ἀληθινὸν κ' ἔγραφεν ἐναντίον του ἐκ πελοιθήσεως καὶ ὄχι, ὅπως διῶχυρίζοντο διὰ νὰ γείνη γνωστός. Ἄν κ' ἐτάχθην μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων τοῦ Γκαϊτε, δὲν ἤμουν ὀλιγώτερον δυσηρεστημένος ἀπὸ τὴν τραχύτητα παρομοίων διατριβῶν, καὶ εἰς μίαν κριτικὴν ποῦ ἔκαμα περὶ τῶν διατριβογράφων αὐτῶν παρεπονέθην διὰ τὴν ἔλλειψιν ἐκ μέρους των σεβασμοῦ. Ἐκαμα νὰ παρατηρηθῇ ὅτι ὁ Γκαϊτε ἦτο πάντοτε ὁ βασιλεύς τῆς λογοτεχνίας μας καὶ ὅτι ὅταν ἀπίθωναν τὸ μαχαίρι τοῦ κριτικοῦ ἐπάνω εἰς ἕναν ἡγεμόνα ἔπρεπε νὰ τὸ κάμνουν μὲ ἀνάλογον συμπεριφορὰν, ὅπως ἔκαμεν ὁ δῆμιος ποῦ ἀπεκεφάλισε Κάρολον τὸν πρῶτον, γονυπετήσας ἐνώπιον τοῦ βασισιλέως, προτοῦ ἐκπληρῶσῃ τὰ καθήκοντά του, διὰ νὰ τοῦ ζητήσῃ ταπεινότητά συγγνώμην.

Μεταξὺ τῶν ἀνταγωνιστῶν τοῦ Γκαϊτε εὐρίσκετο ἐπίσης καὶ ὁ περίφημος αὐλικὸς σύμβουλος Μύλνερ καὶ ὁ μόνος φίλος ποῦ τοῦ ἀπέμεινε πιστὸς ὁ καθηγητὴς Σχοῦτζ, υἱὸς τοῦ περιφήμου Σχοῦτζ. Συγκατέλεξαν ἀκόμη καὶ μερικοὺς ἄλλους, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ὀλιγώτερον φημισμένα, π. χ. ἕναν κ. Σπάουν, ὁ ὁποῖος ἐπέρασεν ἀρκετὸν καιρὸν εἰς τὰς φυλακάς. Πρέπει νὰ λεχθῇ μεταξὺ μας, ὅτι ἦτον μία ἐταιρία ὀλίγον ἀνακατωμένη. Εἶπα τί ἔγεινε μέσα εἰς αὐτὸ τὸ πεδῖον· θὰ ἦτο δύσκολον νὰ ἐξετασθῇ ποίαν ἀφορμὴν ἔλαβεν ὁ καθείς τους διὰ τὸν πόλεμον. Δὲν γνωρίζω τὸ ἀληθὲς κίνητρον παρὰ ἑνὸς μόνου προσώπου· κ' ἐπειδὴ τὸ πρόσωπον αὐτὸ εἶμ' ἐγώ, θὰ τὸ δηλώσω καθαρά. Ὁμολογῶ λοιπὸν εἰλικρινῶς, ὅτι κίνητρον μου ἦτον ὁ φθόνος· ὀφείλω ἐν τούτοις νὰ προσθέσω ὅτι εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Γκαϊτε δὲν ἐπολέμισα τὸν ποιητὴν, ἀλλὰ τὸν ἄνθρωπον. Δὲν ἐψέξα ποτὲ τὰ ἔργα του· δὲν ἠμπόρεσα ν' ἀνεύρω μέσα εἰς αὐτὰ σφάλματα, ὅπως μερικοὶ κριτικοὶ οἱ ὁποῖοι βοηθοῦμενοι ἀπὸ τὰ φαναράκια τους ἀνεκάλυψαν κηλίδα εἰς τὴν Σελήνην. Οἱ ἀνοικτομάτιδες! ὅ,τι ἔπερναν διὰ κηλίδα μέσα εἰς αὐτὸ τὸ ἄστρον, ἦσαν δάση ἀνθισμένα, ποταμοὶ ἀργυροὶ, βουνὰ μεγαλοπρεπῆ καὶ κοιλάδες γελῶσαι. Τίποτε ψευδέστερον ἀπὸ τὴν ὑποτίμησιν αὐτὴν τοῦ Γκαϊτε πρὸς ὄφελος τοῦ Σχίλλερ, πρὸς τὸν ὁποῖον δὲν ἐφέροντο καλὰ καὶ τὸν ὁποῖον ἕψωναν τόσον πολὺ μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ τὸν θέσουν ὑπὲρ τὸν Γκαϊτε. Ἡ καλλίτερα δὲν ἐννοοῦσαν ὅτι αἱ ιδεώδεις αὐταὶ εἰκόνες αἱ τόσον ἐγκωμιασθεῖσαι, τ' ἀγάλματ'

αὐτά, τὰ ὁποῖα ἤγειρεν ὁ Σχίλλερ διὰ τοὺς βωμοὺς τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς τιμῆς, εἶνε πολὺ εὐκολώτερα νὰ γείνουν ἀπὸ τὰς μικρὰς αὐτὰς δημιουργίας, ἀμαρτωλὰς τοῦ κόσμου καὶ στιγματοισμένας, ποῦ ὁ Γκαϊτε μᾶς δίδει νὰ βλέπωμεν μέσα εἰς τὰ ἔργα του.

(Συνέχεια)

Μετάφρ. Ἄρ. Γ. Κ.

Ο ΣΥΝΤΡΟΦΟΣ ΜΟΥ

(Διήγημα-συνέχεια)

Ἡ Θεοδοσία διέψευσε τὰς ἐλπίδας μας. Ὅταν ἐφθάσαμεν ἐκεῖ εὐρίκαμεν περίπου τετρακοσίους ἄνθρώπους ποῦ ἐξήτουσαν, ὅπως ἐμεῖς ἐργασίαν καὶ μὴ εὐρίσκοντες ἔπρεπε νὰ εὐχαριστοῦνται εἰς τὸν ῥόλον τους ὡς θεατῶν εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ λιμένος. Μεταξὺ τῶν ἐργαζομένων ὑπῆρχον Τούρκοι, Ἕλληνες, Γεωργιανοί, ἀπὸ τὴν Σμολένσκη, τὴν Πουλτάβαν, ἀληταί. Παντοῦ, εἰς τὴν πόλιν καὶ τὰ περίχωρα, ἐπλανῶντο ἕμιλοι κουρασμένων, ἀσθενησμένων, πεινασμένων κ' ἔτρεχαν ὡσάν λύκοι οἱ ξυπόλυτοι τοῦ Ἀζὺβ καὶ τῆς Κριμαίας.

Μᾶς ἐπῆραν εἰς τὴν ἀρχὴν κ' ἐμᾶς γιὰ πεινασμένους. Μᾶς ἐξεμεταλλεύθησαν ὅπως ἠμπόρεσαν. Μέσα εἰς τὸ πλῆθος ἀπέσπασαν ἀπὸ τοὺς ὤμους τοῦ Σάρκο τὸ παλτὸ ποῦ τοῦ εἶχ' ἀγοράσει, ἔπειτα ἔκοψαν τὸ λουρὶ τοῦ σάκκου μου. Ἀλλὰ ὕστερ' ἀπὸ μερικὰς φιλονικίας μᾶς τ' ἀπέδωσαν. Ἡ ὁρδὴ αὐτὴ ἐφάνη ὅτι εἶχε μίαν ψυχικὴν συγγένειαν μ' ἐμᾶς· καὶ οἱ ξυπόλυτοι εἶνε τίμιοι ἄνθρωποι, ἂν καὶ πολλὰ κακὰ ὑποκείμενα.

Ὅταν ἐβεβαιώθημεν ὅτι δὲν εἶχαμεν νὰ κάμωμεν τίποτε καὶ ὅτι θὰ κατεσκευάζαν τὸ πρόχωμα χωρὶς ἐμᾶς, ἐθεωρήσαμεν τοὺς ἑαυτοῦς μας προσβεβλημένους κ' ἐφύγαμεν γιὰ τὸ Κέρτς.

Ὁ σύντροφός μου ἐκράτησε τὸν λόγον του· δὲν μ' ἔκαμε πλέον νὰ δυσανασχετῶ, ἀλλὰ ὑπέφερε πολλὸ ἀπὸ τὴν πείναν· ἦτον σκυθρωπὸς σὰν τὴν κλεισοῦραν τοῦ Δαριάλ. Ἐτριζοκοπούσε τὰ δόντιά του σὰν λύκος ὅταν ἔβλεπε κανέναν νὰ τρώγῃ καὶ μ' ἐφόβιζε ὅταν μοῦ ἔλεγε πόσα καὶ πόσα θὰ ἔτρωγεν ἂν τα εἶχεν ἐμπρὸς του. Ἐδῶ καὶ ὀλίγον καιρὸν εἶχεν ἀρχίσῃ νὰ συλλογίζεται τὰς γυναῖκας. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἔτσι διὰ νὰ περνεῖ ἡ ὥρα, μὲ στεναγμοὺς ἀναμνήσεων, ἔπειτα πολλὸ συχνότερα μὲ ἀπληστα χαμόγελ' ἀνατολίτου· εἰς τὰ τελευταῖα δὲν ἔβλεπε γυναῖκα χωρὶς νὰ μοῦ κάμνῃ κυνικὰς παρατηρήσεις, παρατηρήσεις πρακτικῆς φιλοσοφίας δι' ἕνα ὁποιοῦνδήποτε μέλος τοῦ σώματος τῆς ἀδιαφορῶν διὰ τὴν ἡλικίαν τῆς ἢ τὸ φυσικόν τῆς· ὠμιλοῦσε διὰ τὰς γυναῖκας τόσον ἐλεύθερα μὲ τσιαύτην γνῶσιν τοῦ θέματος καὶ

τόσον γυμνά ὥστε ἔπτια σιχαινόμενος. Κάποτε ἐπάσχισα νὰ τοῦ ἀποδείξω ὅτι ἡ γυναῖκα εἶνε μία ὑπαρξίς, τὴν ὁποῖαν πρέπει νὰ θεωρούμεν ὑφ' ὄψας τὰς ἐπόψεις ἴσῃν μας· ἔπειτα ὁμως, βλέπων ὅτι ὄχι μόνον ἠνωχλεῖτο ἀπὸ τὰ λόγια μου ἀλλὰ ἦτον ἔτοιμος ν' ἀστράψῃ ἀπὸ θυμόν, ἐξ αἰτίας τῆς ταπεινώσεως εἰς τὴν ὁποῖαν τὸν ὑπέβαλλα, ἀπεφάσισα ν' ἀφήσω κάθε ἀπόδειξιν κατὰ μέρος ἕως εἰς τὴν στιγμήν ποῦ ὁ Σάρκο δὲν θὰ ἐπεινοῦσε πιά. Ἀρχίσαμεν νὰ ὀδεύωμεν πρὸς τὸ Κέρτς ὄχι διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ ἀλλὰ μέσ' ἀπὸ τὴν στέππαν διὰ συντομιεύσωμεν τὸν δρόμον, μὲ μόνον μίαν γαλέτταν μαζί μας κρῖθινην τριῶν λιτρῶν, ποῦ εἶχαμεν ἀγορασμένην ἀπὸ ἕναν Τάταρον μὲ ὄσα λεπτά μᾶς εἶχαν ἀπομείνῃ. Δι' αὐτὸν τὸν θλιβερόν λόγον ἔταν ἐφθάσαμεν εἰς τὸ Κέρτς εἴμεθα ἀνίκανοι νὰ ζητήσωμεν ἐργασίαν καὶ μόλις ἠμπορούσαμεν νὰ σταθοῦμε στὰ πόδια μας. Αἱ ἀπόπειραι ποῦ ἔκαμνεν ὁ Σάρκο νὰ ζητιανεύῃ ψωμί εἰς τὰ σπίτια τῶν χωριῶν, δὲν κατέληγαν εἰς τίποτε. Παντοῦ ἀπαντοῦσαν λακωνιστί: «Υπάρχουν πολλοὶ σὺν ἐσέ» τὸ ὅποσον ἦτον ἀληθές, διότι πράγματι αὐτὴν τὴ χρονιά ὑπῆρχε μιά ἀκατονόμαστη πληθὺς ἀνθρώπων ποῦ ἐζητιάνευαν τὸ ψωμί. Ἐπερπατοῦσαν πεζοὶ καθ' ὀμίλους ἀπὸ τρεῖς ἕως εἴκοσι καὶ ἀκόμη περισσοτέρους, μὲ τὰ παιδιὰ τους εἰς τὰ χέρια. Καὶ ὅλ' αὐτὰ τὰ παιδιὰ ἐφεγγαν ἀπὸ τὴν ἰσχνότητα κάτω ἀπὸ τὸ γαλάζιο δέρμα των ἐφαίνετο νὰ βῆῃ ὄχι αἷμα ἀλλὰ ἕνα ὑγρὸν ἄρρωστον δύσοσμον καὶ τρέμουλο. Καὶ τὰ κόκκαλά των ἐβγαίναν κάτω ἀπὸ τὸ δέρμα των τὸ χαλασμένον μὲ γωνιώδεις ἐξοχὰς τόσον εὐγλώττους, ποῦ κι' ἕνα μόνον βλέμμα ἂν τοὺς ἔρριπτες ἡ καρδιά σου θὰ ἐσφίγγετο ἀπὸ λύπην ἀβάσταχτη καὶ ἀπελπισμένην.

Πεινασμένα, μισόγυμνα, κατάκοπα ἀπὸ τὸν μακρὸν δρόμον, δὲν ἐβγαζαν οὔτε φωνὴν κἄν τὰ δυστυχημένα αὐτὰ πλάσματα. Ἐκύτταζαν μόνον τρυγύρω τους μὲ δξέα διαφόρων εἰδῶν μάτια, ποῦ ἔλαμπαν ἀπὸ ἀπληστίαν εἰς τὸ ἀντίκρυσμα ἑνὸς λαχανοκήπου ἢ ἑνὸς κάμπου ἀθερίστου· καὶ ὅταν ἐκύτταζαν τοὺς γονεῖς των, ἐφαίνοντο, ὡς νὰ τοὺς ἐρωτοῦσαν διατὶ τὰ ἔφεραν εἰς τὴν ζωὴν.

Πότε, πότε, ἐπερνοῦσε μία τελέγα κ' ἐπάνω της ἐταλαντεύετο μιά γριουλα ἰσχνὴ σὺν σκελετὸς ὀδηγοῦσα ἕν ἄλογον καὶ τριγύρω της τὰ κεφαλάκι' αὐτὰ τῶν παιδιῶν μὲ τὰ λυπημένα μάτια κυττάζοντα τὰ ξένα χωράφια. Τὸ ἄλογον κοκκαλιάρικο καὶ γερασμένον προχωρεῖ μόλις καὶ κινεῖ θλιβερὰ τὸ γωνιώδες κεφάλι του μὲ τὴν ἀνακατευμένην χαίτην γύρω ἀπὸ τὴν τελέγαν καὶ ἀκολουθοῦντες τὴν ἔρχονται οἱ μεγαλύτεροι. Τὰ κεφάλια τους εἶνε ταπεινωμένα· οἱ βραχίονες κρέμανται σὺν λουριά: τὰ μάτια εἶνε ξερὰ καὶ ἀορίστως βλέποντα δὲν λάμπουν κἄν οὔτε ἀπὸ πυρετὸν καὶ εἶνε γεμᾶτα ἀπὸ ἀνέκφραστον καὶ κινουσαν τὴν προσοχὴν θλίψιν. Καὶ ὅλ' αὐτὰ βαδίζουσι τρόπον τινὰ ψηλαφητὰ, ἀργὰ κ' ἐν σιωπῇ, ἐπάνω σὴν ξένην γῆν, ὡσὰν αὐτοὶ οἱ ἀνθρωποι τοὺς ὁποίους ἡ ζωὴ ἔκαμε δυστυχεῖς, νὰ φοβοῦνται νὰ ταραξοῦν τὴν ἡσυχίαν τῶν εὐτυχισμένων εἰς τὰ μέρη τῶν ὁποίων ἦσαν φερμένοι.

Καὶ εἶδομεν πολλοὺς ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἐνταφιασμοὺς, τοὺς χωρὶς πε-

θαμένους. Ὅταν μᾶς συνέβαινε νὰ τοὺς διασταυρώνομεν εἰς τὸν δρόμον μας οἱ δυστυχεῖς μᾶς ἐρωτοῦσαν μὲ γλυκύτητα φοβισμένην:

— Εἶνε μακριά, πατριώτη, τὸ χωριό;

Καὶ ὅταν ἀπεκρινόμεθα ἐστέναζαν παρατηροῦντες μας.

Ὁ σύντροφός μου ἐμίσει τοὺς ἀκαταμαχίτους αὐτοὺς ἀντιπάλους εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς ἐπαιτείας. Ἡ προμήθειά του τῶν ζωϊκῶν δυνάμεων τοῦ ὀργανισμοῦ του δὲν τοῦ ἐπέτρεπε, μεθ' ὄλην τὴν ἀύχμηρότητα τοῦ δρόμου καὶ τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς διατροφῆς, νὰ λυπηθῇ ὅπως ἄλλοι ὡς ἐκ τῆς τελειότητος εἰς τὸ εἶδος του κ' ἔλεγε παρατηρῶν αὐτοὺς μακρόθεν! Ἀκόμη; Οὐφ! Γιατὶ ἔρχονται; Μήπως τοὺς εἶνε στενὴ ἡ Ρωσσία. Δὲν ἐννοῶ. Ὁ λαὸς εἶνε κτηνώδης εἰς τὴν Ρωσσίαν.

Καὶ ὅταν τοῦ ἐξηγοῦσα τοὺς λόγους ποῦ ἠνάγκαζαν τὸν λαὸν νὰ πηγαίνῃ εἰς τὴν Κρμαίαν, ὕψωνε τοὺς ὤμους μὲ περιφρόνησιν καὶ ἀπαντοῦσε:

— Δὲν τὸ καταλαβαίνω! Πῶς εἶνε δυνατόν; Σ' ἐμᾶς, σὴν Γεωργίαν, δὲν κάμνουν τέτοιες ἡλιθιότητες.

Ἐφθάσαμεν λοιπὸν εἰς τὸ Κέρτς καταπονημένοι καὶ πεινασμένοι. Ἦτον ἀργὰ καὶ ὑπεχρεώθημεν νὰ ἐνοκηνώσωμεν διὰ τὴν νύκτα κάτω ἀπὸ τὴν γέφυραν τῆς προκουμαίας.

Θὰ ἦτον φρονιμώτερον νὰ κρυφθῶμεν ἐγνωρίζαμεν ὅτι ὀλίγον προτοῦ φθίσωμεν, ὅλον τὸ ἀνθρωποπερίσσευμα τοῦ Κέρτς, ὅλοι οἱ ξυπόλυτοι, εἶχαν ἐκδιωχθῆ ἀπὸ τὴν πόλιν. Ὁ Σάρκο ἦτον ἐφωδιασμένος μ' ἕνα διαβατήριον τὸ ὅποσον δὲν ἦτον ἰδικόν του κ' αἱ τύχαι μας ἠμποροῦσαν νὰ περιπλεχθοῦν κατὰ δύσκολον τρόπον.

Τὰ κύματα τοῦ πορθμίσκου μᾶς ἐρράντιζαν ὄλην τὴν νύκτα μὲ τὸν ἀφρόν τους καὶ τὴν αὐγὴν ἐβγήκαμεν ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴν γέφυραν μουσκευμένοι καὶ παγωμένοι. Ὅλην τὴν ἡμέραν ἐπερηπατήσαμεν εἰς τὴν προκουμαίαν καὶ ὅ,τι ἐκερδίσσαμεν ἦσαν δέκα καπίκια, ποῦ μοῦ ἔδωκεν ἡ γυναῖκα ἑνὸς παπᾶ, τῆς ὁποίας μετέφερα ἕνα σάκον πεπονιῶν ἀπὸ τὸ παζάρι εἰς τὸ σπίτι της.

Τώρα ἔπρεπε νὰ περάσωμεν τὸν πορθμίσκον διὰ νὰ ὑπάγωμεν εἰς Ταμάνια. Κανεὶς βαρκάρης δὲν συνήνεσε νὰ μᾶς πάρῃ ὡς κωπηλάτας. Μάταια ἐπαρακαλοῦσα ὅλοι καταφρονοῦσαν τοὺς ξυπόλυτους, οἱ ὅποιοι εἶχαν προσφάτως στιγματισθῆ ἀπὸ πολυάριθμα καὶ ἡρωϊκὰ ἀνδραγαθήματα, καὶ μᾶς κατέτασαν ὄχι χωρὶς λόγον εἰς αὐτὴν τὴν κατηγορίαν.

Ὅταν ἐσοῦρπωσε, ἀπεφάσισα ἀπὸ λύσαν ἐναντίον τῆς κακῆς μου τύχης καὶ ἐναντίον τοῦ κόσμου ὅλου νὰ καταπαισθῶ μίαν ἐπιχείρησιν ἀρκετὰ παράτολμην. Μόλις ἐνύκτωσεν ἄρχισα νὰ τὴν θέτω εἰς πρᾶξιν.

(Συνέχεια)

Μιξέμος Γκόρκυ

(Μετάφρ. Αφ. Γ. Κ.)

ΤΟ ΑΣΜΑ ΤΩΝ ΥΙΩΝ ΤΟΥ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ

Β'.

Ὡς παραλλαγαὶ τοῦ ἄσματος τῶν υἱῶν τοῦ Ἀνδρονίκου δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῶσι τᾶσματᾶ ἐκεῖνα τὰ περιλαμβάνοντα διάφορα ἐπεισόδια ἢ στίχους αὐτοῦ. Διότι ὡς παρετηρήσαμεν εἶναι συγνοὶ τριοῦτοι κρινοὶ τόποι εἰς τᾶσματᾶ τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου, πκρέχοντες τὸ τεκμήριον ὅτι τὸ ἄσμα ἐν τῷ ὁποίῳ εὐρίσκονται εἶναι ἀκριτικὸν ἢ ἐξ ἀκριτικοῦ προῆλθεν. Οὕτω λόγου χάριν εἰς τὰς διαφόρους παραλλαγάς τοῦ ἄσματος τοῦ Πορφύρη ἀναφέρεται ἡ ῥαφή τῶν ὀμματων τοῦ ἥρωος καὶ τὰ δεσμὰ αὐτοῦ καὶ ἡ θαυμασίᾳ διάσπασίς των ἀναφέρεται ἐπίσης ἡ θαυμασίᾳ ῥώμη τοῦ μικροῦ παιδίου· ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἄσματος εἶναι διάφορος.

Τὸ δὲ τῶν υἱῶν τοῦ Ἀνδρονίκου ὑπόθεσιν ἔχει τὴν ἐλευθέρωσιν τοῦ ἐν αἰχμαλωσίᾳ γεννηθέντος υἱοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου καὶ τὴν συνάντησιν μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ Κωνσταντίνου. Μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν ἐπιδεικνύει τὴν ἀνδρείαν του ὁ νεκρὸς αἰχμαλωτὸς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ, συνάψας μάχην πρὸς ἰσχυρὸν στρατὸν πολεμίων καὶ κατακόψας αὐτόν. Ἐν τῇ ὁρμῇ τῆς μάχης, μεθυσθεὶς ἐκ τοῦ χυθέντος αἵματος, φοβεῖται μὴ καὶ αὐτὸν τὸν ἀδελφόν του φονεύσῃ. Ἀλλὰ συνέρχεται εἰς ἐαυτὸν καὶ ἐνωθέντες οἱ δύο νικηφόροι ἀδελφοὶ πορεύονται πρὸς τὸν πατέρα καὶ λαμβάνουσι τὴν εὐλογίαν του.

Ἡ παρὰ Σκελλαρῖφ κυπριακὴ παραλλαγή, σχεδὸν ἀπαραλλακτος κατὰ τᾶλλα, παρουσιάζει τὰς ἐξῆς διαφοράς. Ὁ αἰχμαλωτὸς υἱὸς τοῦ Ἀνδρονίκου ἐπιδεικνύει τὴν ῥώμην του πρὸ τοῦ ἀγῶνος τοῦ ἄλματος καὶ εἰς ἀγῶνα ἄρσεως βαρῶν.

*Ἡῦρεν καὶ τοὺς Σαρακηνοὺς δικίμια κὶ ἐσηκῶνναν,
ἄλλος σηκῶννει πιθαμήν, κὶ ἄλλος σηκῶνει πήχην,
τελειά του ὁ καλύτερος ἴστα στήθη τοῦ ἀθρώπου.*

Ἐνῶ δ' ὁ μὲν ὕψωνε τὸ βᾶρος μέχρι μιᾶς σπιθαμῆς καὶ ἄλλος μέχρις ὕψους πήχεως καὶ ὁ δοκιμώτατος μέχρι τοῦ στήθους, ὁ αἰχμαλωτὸς διὰ τοῦ μικροῦ δακτύλου ἐσφενδόνησεν αὐτὸ εἰς μεγάλην ἀπόστασιν.

Ὅτε δὲ θαυμάζοντες οἱ Σαρακηνοὶ τὴν ἀνδρείαν του τῷ ἀπέδωκαν τὴν ἐλευθερίαν, ἵππευσε τὸν ἵππον του καὶ ἐσπευσε πρὸς συνάντησιν τοῦ πατρὸς του, ὀδηγηθεὶς ὑπὸ τῆς μητρὸς πῶς θὰ εὔρη αὐτόν. Ἡ ἀναγνώρισίς γίνεται ἐν τῇ κυπριακῇ παραλλαγῇ τεχνικώτερον ἢ ἐν τῇ πρώτῃ. Ἐν ταύτῃ εἰσέρχεται διὰ τῆς βίας ἔριππος εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ πατρὸς, δὲν ἀποκρίνεται εἰς τὴν ἐρώτησιν αὐτοῦ περὶ τοῦ γένους του, ἀλλ' ἀπαιτεῖ ὅπως πεζεύσῃ νὰ ὁμῶσῃ τρεῖς ὅτι δὲν θὰ τὸν κκοποιήσῃ, καὶ εἰς τὰς ἀπειλάς αὐτοῦ ἀπαντᾷ μετὰ πολλῆς ἰταμότητος· ὁ δὲ πατὴρ θαυμάζων τὸ θάρρος του ὁμνύει, ἐκεῖνος δὲ κα-

ταβαίνει τοῦ ἵππου, ἀφηγεῖται τὴν ἱστορίαν του καὶ οὕτως ἐπέρχεται ἡ ἀναγνώρισίς. Ἀλλ' ἐν τῇ κυπριακῇ παραλλαγῇ ὁ αἰχμαλωτὸς σταθεὶς πρὸ τῆς σκηνῆς καλεῖ τὸν ἐντὸς αὐτῆς εὐρισκόμενον ἀδελφόν του Κωνσταντᾶ, ἐπακολουθεῖ δὲ στιχομυθία ἀπειλῶν τοῦ Κωνσταντᾶ ἐνδοθεν καὶ τοῦ αἰχμαλωτοῦ ἐξωθεν τῆς σκηνῆς· ὁ δὲ πατὴρ, ἐντὸς τῆς σκηνῆς καὶ οὗτος εὐρισκόμενος, ἀκούων τὴν φωνὴν λαμβάνει ὑπόνοιαν καὶ μετ' εὐφροσύνης προσδοκίᾳ τὸν ἐρωτᾷ περὶ τοῦ γένους του, καὶ ἀναγνώριζει τὸν υἱὸν του.

Ἀλλὰ τὸ τέλος κατὰ τὴν κυπριακὴν παραλλαγὴν ἐπέρχεται φοβερόν καὶ ἀπείσιον. Οἱ δύο ἀδελφοὶ καταπολεμοῦσι τὸν πολυαριθμὸν ἐχθρικὸν στρατὸν καὶ ἐξολοθρεύουσιν αὐτόν μέχρι τοῦ τελευταίου ἀνδρός. Ὅτε δὲ τυφλωθεὶς ὑπὸ τῆς πολεμικῆς μανίας ὁ αἰχμαλωτὸς προτρέπει τὸν ἀδελφόν του νὰ προσυλαχθῇ ὅπως μὴ τὸν κκοποιήσῃ, καὶ ὁ ἀδελφὸς ἀπαντᾷ διὰ σκώμματος, ἀντὶ νὰ καταπραυνθῇ ἐκ τοῦ εὐτραπέλου χριεντισμοῦ, ὡς ἐν τῇ ἄλλῃ παραλλαγῇ, τοῦναντίον ὀργίζεται καὶ ἀποτέμνει τὴν κεφαλὴν του, καὶ δι' ἄλλης πληγῆς τῆς σπαθῆς ἀνασπᾷ ἐκ τοῦ στήθους τὸν πνεύμονα (τὸ βλαγγίν) τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τὸν πέμπει εἰς τὸν πατέρα του.

Ἡ ἀγρία αὕτη λύσις εἶναι ἀκατανόητος, διότι οὐδὲν τὴν προετοιμάζει καὶ οὐδὲν τὴν δικαιολογεῖ. Ἀλλὰ παραπλήσιόν τι εὐρίσκουμεν καὶ εἰς τινὰ κυπριακὴν παράδοσιν, τὴν περὶ τοῦ ἀνδρειωμένου Ἀνδρικοῦ. Οὗτος θραύει τὰ δεσμὰ καὶ τὰς ἀλύσεις, δι' ὧν τὸν ἔδεσαν οἱ Σαρακηνοὶ, ὡς ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρονίκου καὶ ὁ Πορφύρης, καὶ φονεύει τοὺς Σαρακηνοὺς, ἐνῶ δὲ τρέχει ἐξᾶλλος ἐκ τοῦ χυθέντος αἵματος συναντᾷ τὴν μητέρα του, ἣν μὴ ἀναγνωρίσας σφάζει, συνελθὼν δ' εἰς ἐαυτὸν καὶ ἰδὼν τὸ ἀνόσιον ἔργον ὅπερ διέπραξε γίνεται αὐτόχειρ¹.

Ὅθεν τὸ ἐπεισόδιον τῆς ἀδελφοκτονίας δύναται νὰ ὑποτεθῇ ὅτι παρενεβλήθη ἐξ ἄλλου ἀκριτικοῦ ἄσματος συναφοῦς πρὸς τὴν παράδοσιν ταύτην. Ἀλλ' ἡ προτροπὴ τοῦ ἥρωος, ὅπως προσυλαχθῇ ἀπὸ τῆς τυφλῆς ὁρμῆς αὐτοῦ ἐκεῖνος πρὸς τὸν ἡμίλει, εἶναι ἀναγκαῖα κατακλείς τοῦ ἄσματος. Περιέχεται εἰς πάσας τὰς παραλλαγάς τοῦ ἄσματος τῶν υἱῶν τοῦ Ἀνδρονίκου, ἀπαντᾶται δὲ καὶ εἰς τᾶσματα περὶ τοῦ Κωνσταντῆ τοῦ Ἀλέξη καὶ τοῦ μικροῦ Βλαχόπουλου, τὰ ὁποῖα ἴσως εἶναι ἐπίσης ἀκριτικά. Παντως θὰ ὑπῆρχεν εἰς τὸ ἀρχέτυπον ἄσμα, ἀλλ' ὑπὸ τύπον ἄλλον, τεχνικώτερον καὶ ποιητικώτερον. Οἱ Σαρακηνοὶ οὖς ἐπολέμησεν ὁ αἰχμαλωτὸς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του ἦσαν οἱ αἰχμαλωτισάντες τὴν μητέρα του, παρὰ τοῖς ὁποίοις μέχρι πρὸ μικροῦ ἔμενε δεσμώτης. Τούτων τὸν ἀρχηγὸν δὲν θέλει νὰ φονεύσῃ, καὶ ἡ πρὸς φύλαξιν προτροπὴ πρὸς αὐτὸν ἀπευθύνεται. Διότι ἀρχηγὸς τῶν Σαρακηνῶν ἦτο ὁ Ἀμιράς, οὗ ἡ σύζυγος περιέθλαπεν αὐτὸν κατὰ τὴν νηπιότητά του ὡς ἴδιον υἱόν, καθ' ἃ λέγει τὸ ἄσμα:

¹ Τὴν παράδοσιν ταύτην δημοσιεύω εἰς τὴν προσεχῶς ἐκδοθησομένην συλλογὴν Παραδόσεων ἀρ. 123 σ. 64-5. 745.

Ἡ μίρισσα τὸ τάγιζε ψυχούδια μὲ τὸ γάλα.
Ἡ μάννα του τοῦ ἔλεγε: «Ἄ, υἱέ μου τ' Ἀνδρονίκου».
Ἡ μίρισσα τοῦ ἔλεγε: «Ἄ, υἱέ μου τὰμῖρᾶ μου!»

Τοῦτο βεβαιούται ἐκ ποντικῆς παραλλαγῆς, ἣτις μοὶ φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ ἀρτιωτάτη πασῶν καὶ ἡ μάλιστα ἀμετάλλακτον τηρήσασα τὸ διάγραμμα τοῦ ἀρχετύπου ἄσματος. Τῆς παραλλαγῆς ταύτης ἀπόσπασμα, ἀδιανόητον διὰ τὰ πολλὰ χάσματα, ἐδημοσιεύθη τῷ 1849 ἐν τῷ Φιλολογικῷ συνεκδήμῳ τοῦ Ξανθοπούλου, ὁποῦθεν παρέλαθεν αὐτὸ ἐν τῇ συλλογῇ του ὁ Πάσσωβ (ἀρ. 482 σ. 361-2). Πλήρης δ' ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Τριανταφυλλίδου (οἱ Φυγάδες 1870 σ. 22-3) τῆς πλήρους δὲ ταύτης παραλλαγῆς ἔχω καὶ ἐγὼ εἰς χεῖράς μου πιστότερον καὶ ἀκριβέστερον κείμενον ἐξ ἀνεκδότου συλλογῆς Ἰωάννου Βαλαβάνη, ἐξ ἧς καὶ παραλαμβάνω τοὺς στίχους ὅσους κατωτέρω παραθέτω.

Ἐν τούτῳ τοὺς Σαρακηνούς καὶ τοὺς Ἀραβας ἀντικαθιστῶσιν οἱ Τούρκοι, καὶ ἡ ὑπόθεσις ἀναφέρεται εἰς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς οὗτοι ἐδήρουν τὰς ἑλληνικὰς χώρας (τῆρ Ῥωμανίαν), καὶ κατέστρεφον τὰς ἐκκλησίας καὶ ἐλεηλάτουν τὰ ἱερά σκεύη αὐτῶν. Τότε ἠχμαλώτισαν καὶ τὴν μητέρα τοῦ ἥρωος, ἔγχυσον οὖσαν. Ἐγέννησε δ' αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἐμίρ Ἀλῆ. Ἐκεῖ καθ' ἐκάστην τὸν ἐνουθέτει μυστικά νὰ φύγῃ ἅμα μεγαλώσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου εὐρίσκεται ὁ πατὴρ του Ἀνδρόνικος καὶ ὁ ἀδελφός του Ξάνθινος. (Διότι τοῦτο τὸ ὄνομα ἔχει ἐν τῇ ποντικῇ παραλλαγῇ ὁ ἀδελφός τοῦ αἰχμαλώτου, ὁ ἐν ταῖς ἄλλαις Κωνσταντῖνος. Ἀναφέρουσι δὲ τὸν Ξάνθινον καὶ ἄλλα ποντικά ἀκριτικὰ ἄσματα, ὧν τινὰ μάλιστα λέγουσιν αὐτὸν πατέρα τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτη).

Ὁ αἰχμαλώτος ἠλικιωθεὶς ὠπλίσθη καὶ ἐκίνησεν ἵνα μεταβῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἐγένετον ὁ αἰχμαλώτου, ἐγένετον κ' ἐρματῶθεν,
ἐπῆρεν τ' ἐλαφρὸν σπαθίν, τ' ἑλλενικὸν κοντάριν.

Ὡδοιπόρει τὴν νύκτα, ἔχων τᾶστρα καὶ τὴν σελήνην ὀδηγούς εἰς τὸν δρόμον του:

Οἱ ἄστροι ἐχαμέλεναν, οἱ φέγγοι κάθα ἔρθαν,
εἶδειξαν ἄτον τῆσ στρατῆν, ντὸ πάει ᾽στῆρ Ῥωμανίαν.

Καθ' ὁδὸν εἰς ἓν σταυροδρόμι συνήντησε δύο πολεμιστάς. πατέρα καὶ υἱόν· ὁ πατὴρ ἰκοιμάτο. Ἐχαιρέτισε τὸν υἱόν, ἀλλ' οὗτος δὲν τὸν ἠξίωσε χαιρετισμοῦ· θυμωθεὶς δὲ ἔσυρε τὸ ξίφος καὶ ὤρμησε κατὰ τοῦ ὑβριστοῦ, ὅστις ἀντιπαρετάχθη κατ' αὐτοῦ ξιφουλκήσας ἐπίσης. Τὰ ξίφη ὅμως ἰθραύσθησαν, καὶ τότε ἔλαβον ἀμφοτέρω τὰ δόρατά των. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἰθραύσθησαν καὶ οἱ δύο ἀντίπαλοι συνεπλάκησαν, ἀγωνιζόμενοι διὰ τῆς πυγμῆς:

Διαβαίν, κλημερίζ' ἄτον, καλήμεραν κ' ἐπαίρειν.
Ἐσυραν τὰ σπαθία του, νὰ κρούγηε τ' ἕναν τᾶλλο.

Τσακώθαν τὰ σπαθία του, κ' κρούγηε τ' ἕναν τᾶλλο.
Ἐσυραν τὰ κοντάρια του, νὰ κρούγηε τ' ἕναν τᾶλλο.
Τσακώθαν τὰ κοντάρια του, κ' κρούγηε τ' ἕναν τᾶλλο.
Ἐρχονται κ' ἀνταμούντανε καὶ κρούγηε μουστουνίας.

Ὁ θόρυβος τῆς πυγμαχίας ἐγείρει τοῦ ὕπνου τὸν πρεσβύτην. Ἰδὼν δὲ τὴν συμπλοκὴν, καταπλήσσειται διότι τὸν ἀήττητον ἕως τότε υἱόν του εὐρέθη ἄνθρωπος ἰκανὸς νὰ τὸν καταβάλλῃ. Θέτει πέρασ εἰς τὸν ἀγῶνα, καὶ ἐρωτᾷ τὸν ἀντίπαλον τοῦ υἱοῦ του τίς εἶναι. Οὗτος ἀφηγεῖται πῶς ἠχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἡ μήτηρ του, ἡ σύζυγος τοῦ Ἀνδρονίκου, καὶ αὐτὸς ἐγεννήθη αἰχμαλώτος εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἐμίρ Ἀλῆ. Ἀκούσας ταῦτα ὁ πρεσβύτης τὸν ἀναγνωρίζει ὡς υἱόν του καὶ χύνει ἄφθονα δάκρυα χαρᾶς, διότι τῶρα ὅτε ἐγήρασε δύο ἀπέκτησε γεράκια.

«Κι' ἀτώρα, ἄς τ' ἐγέρασα, ζευγάρ' γεράκια χτέθα.»
Ἄς τῆγ χαράν ἄτ' τὸ πολλὰ κατήβανε τὰ δάκρυα τ',
κατήβανε τὰ δάκρυα του, καλομηγὰ χαλάτσια.

(Ἀπὸ τὴν χαράν του τὴν πολλὴν ἔτρεχαν τὰ δάκρυά του, ἔτρεχαν σὰν τὸ χαλάζι τοῦ Μάη).

Μίαν μόνην εὐχὴν ἔχει πλέον ὁ γέρον Ἀνδρόνικος, νὰ συναντήσῃ στρατεύμα ἐχθρῶν, ὅπερ εἶναι βέβαιος ὅτι θὰ κατανικήσῃ, πολεμῶν αὐτὸ μὲ τὰ δύο γεράκια του. Καὶ δέεται εἰς τὸν θεόν νὰ πληρώσῃ τὴν εὐχὴν του ταύτην. Πιθανῶς ἐν τῷ ἀρχετύπῳ ἄσματι ἀνεφέρετο ὡς σκοπὸς τῆς στρατείας ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς αἰχμαλώτου συζύγου του.

Ἡ εὐχὴ τοῦ γέροντος πληροῦται· φαίνεται ἐρχόμενον στρατεύμα ἑννέα χιλιάδων ἐχθρῶν, ὀδηγούμενον ὑπὸ τοῦ Ἐμίρ Ἀλῆ. Οἱ τρεῖς ἥρωες ὀρμῶσι κατ' αὐτῶν. Ὅπου κρούει ὁ Ξάνθινον πλημμυρεῖ τὸ αἶμα, ὅπου δὲ κρούει ὁ αἰχμαλώτος, τὸ αἶμα ἀνέρχεται μέχρι τοῦ λαιμοῦ.

Ἐκεῖ ποῦ κρούει ὁ Ξάνθινον, τὸ γαῖμαν νὰ πλαντάξῃ,
ἐκεῖ ποῦ κρούει ὁ αἰχμαλώτου, τὸ γαῖμαν ὡς τὴν γούλαν.

Ὁ αἰχμαλώτος βλέπων τὸν Ἐμίρ Ἀλῆν, τῷ φωνάζει· νὰ ὑποχωρήσῃ, διότι ἐνδέχεται νὰ τὸν φονεύσῃ. Οἱ ὀφθαλμοὶ μου ἐσκοτίσθησαν, λέγει, καὶ τὸ ξίφος μου ἀχνίζει· ἂν σὲ κτυπήσω καὶ σὲ φονεύσω θὰ κατακριθῶ ὡς φονεὺς· ἂν δὲ ἀποφύγω, θὰ κατακριθῶ ὡς δειλός. Ἀλλὰ προτιμῶ νὰ μὴ σὲ φονεύσω καὶ ἄς μὲ εἴπωσι δειλόν.

«Ὅπισ' ὀπίσ', Ἐμίρ Ἀλῆ, ὀπίσ' κ' ἐσὲν μὴ κρούγω.
Ἄν κρούγω, καὶ σκοτώνω σε, θὰ λέγεται ἔν φονέας·
κ' κρούγω, κ' σκοτώνω σε, θὰ λέγεται ἐφοβέθεν.
Καλλίον κ' σκοτώνω σε, κ' ἄς λέγεται ἐφοβέθεν.»

Καὶ οὕτω τελειώνει τὸ ἄσμα.

Τὸ δὲ ἄσμα τοῦ Ἀρμούρη, ὅπερ ἐξέδωκεν ὁ Γαβρ. Δεστούνης ἐκ χειρογράφου τῆς ἐν Πετρούπολει βιβλιοθήκης τοῦ ΙΕ' αἰῶνος τελευτῶντος ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ιζ', εἶναι συγγενὲς πρὸς τὸ τῶν υἱῶν τοῦ

Ἀνδρονίκου. Καὶ ἐν ἐκείνῳ ὁ ἀνδρεῖος καὶ ἀνήλικος υἱὸς ἰππεύσας πορεύεται πρὸς λύτρωσιν τοῦ πατρὸς του· διότι αἰχμάλωτος κατὰ τὸ ἄσμα τοῦ Ἀρμούρη. εἶναι ὁ πατήρ, καὶ ὄχι ὁ υἱός. Ὁ οἶκος αὐτοῦ εἶναι κατακλειστος διὰ τοῦτο, καὶ ἡ σύζυγός του καὶ τὰ τέκνα του μαυροφορεμένα. Ὁ ἀνήλικος δὲ υἱὸς ἀφῶ ἀπέδειξεν ὅτι εἶναι ἰκανὸς νὰ ὀπλισθῆ διὰ τῶν ὀπλῶν τοῦ πατρὸς ὡς ὁ Θησεύς τοῦ ἀρχαίου μύμου, ἰππεύει καὶ τοῦ πατρὸς τὸν θαυμασιόν ἵππον, διαβαίνει μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς τὸν Εὐφράτην, καὶ εὐρίσκει περαιοθεῖς εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ στρατεύμα ἑκατὸν χιλιάδων Σαρακηνῶν. Ἄλλ' ἐπειδὴ οὗτοι ἀναπαυόμενοι ἔχουσιν ἀποθήσῃ τὸν ὀπλισμὸν των, ὁ δ' ἥρωσ ἀποστέργει νὰ πολεμήσῃ πρὸς ἀόπλους ἔχθρους, φωνάζει πρὸς αὐτοὺς νὰ ἐτοιμασθῶσι πρὸς μάχην. Ὅτε δ' ὀπλίσθησαν ἐπιπίπτει κατ' αὐτῶν καὶ φονεύει πάντας πλὴν ἑνός, ὅστις ἐνεδρεύσας καθ' ἣν στιγμήν ὁ ἥρωσ κατέβη τοῦ ἵππου διὰ ν' ἀναπνεύσῃ ἔκλεψε τὸν ἵππον καὶ τὸ βόπαλον αὐτοῦ. Ἄλλ' ὁ ἥρωσ τὸν ἐδίωξε πεζὸς καὶ καταφθασας αὐτὸν εἰς τὴν πύλην τῆς Συρίας, τοῦ ἀπέκοψε τὴν χεῖρα καὶ τὸν ἔστειλε νὰ φέρῃ τὸ ἄγγελμα. Ὁ αἰχμάλωτος πατήρ τοῦ ἥρωσ ἐκάθητο παρὰ τὴν θύραν τῆς εἰρκτῆς. Ἐκεῖθεν διέκρινε τὸν ἵππον καὶ τὸ βόπαλον τοῦ υἱοῦ του καὶ μὴ ἰδὼν τὸν ἀναβάτην ἐστέναζε βαθέως, φρονηθεὶς περὶ τῆς τύχης τοῦ υἱοῦ. Ὁ στεναγμὸς του ἔσεισε τὸν πύργον ὄλον, ὁ δὲ ἀμιράς ὁ κύριος αὐτοῦ, ταρχηθεὶς ἐζήτησε νὰ μάθῃ τὴν αἰτίαν. Ἀκούσας δ' ὅτι εἶδε τὸν ἵππον καὶ τὸ ὄπλον τοῦ υἱοῦ του, οὐχὶ δὲ καὶ ἐκεῖνον, διέταξε νὰ σημάνωσιν αἱ σάλπιγγες, ἵνα ἀθροισθῶσιν οἱ ἄνδρες τῆς Βαβυλωνίας καὶ Καππαδοκίας καὶ συλλαβόντες φέρωσιν αὐτὸν δέσμιον ἐνώπιόν του. Ἄλλὰ μόνος προσῆλθεν ὁ Σαρακηνὸς ὁ ἠρωτηριασμένος, ἀναγγέλλων τὴν πανωλεθρίαν τοῦ στρατοῦ. Καταπλαγεὶς ὁ Ἀμιράς ἐπὶ τῷ ἄγγέλματι, παρὰ κλεῖ τὸν Ἀρμούρη νὰ γράψῃ πρὸς τὸν υἱόν του, ὅπως φείδεται τῶν Σαρακηνῶν. Ἄλλ' ὁ υἱὸς λαβὼν τὴν ἐπιστολὴν ἀποκρίνεται, ὅτι ἐνόσῳ ὁ πατήρ του κρατεῖται δεσμώτης καὶ εἶναι ἔρημος ὁ οἶκος του, θὰ πολεμῇ ἀμειλίκτως τοὺς Σαρακηνούς, καὶ θὰ στρατεύσῃ κατὰ τῆς Συρίας ὅπως καταστρέψῃ αὐτήν. Ὁ Ἀμιράς τότε ἠναγκάσθη ν' ἀπολύσῃ τὸν δεσμώτην καὶ νὰ προπέμψῃ αὐτὸν μετὰ τιμῆς εἰς τὰ ἴδια, δηλώσας ὅτι ἐπιθυμῆ νὰ κάμῃ τὸν υἱόν του ὅταν ἠλικιωθῆ γαμβρόν, δίδων εἰς αὐτὸν τὴν θυγατέρα του, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ εἶναι εὐμενὴς πρὸς τοὺς Σαρακηνούς.

Παμπολλα εἶναι τὰ δημοτικὰ ἄσματα, εἰς ἃ παρενείρονται ἱεσιόδια καὶ στίχοι τοῦ ἄσματος τοῦ Ἀρμούρη, ἀλλ' ὧν ἡ ὑπόθεσις εἶναι διάφορος. Αὐτὸ δὲ τοῦτο τὸ ἄσμα διατηρεῖται μέχρι τῆς σήμερον παρὰ τῷ λαῷ, ἀλλ' ἔλλιπές καὶ παρεφθαρμένον· ἡ διήγησις ἐν αὐτῷ φθάνει μέχρι τῆς διαβάσεως τοῦ Εὐφράτου (ὅστις ἄνευ τοῦ ὀνόματος ὡς ποταμὸς ἀπλῶς ἢ μακρὸς ποταμὸς ἀναφέρεται) καὶ τῆς συναντήσεως κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην αὐτοῦ Σαρακηνοῦ, ὃν ἀποστέλλει πρὸς τοὺς δημοφύλους του κήρυκα πολέμου.

Ἄμμε, μωρὲ Σαρακηνέ, νὰ πάρῃς τὸ χαπάρι,

τοῦ Καλομούρου ὁ μικρογῖδὸς πόλεμος θὲν νὰ κάμῃ.

Ὁ Ἀρμούρης δὲ παρεφθάρη ἐν αὐτῷ εἰς Καλόμοιρον ἢ Καλόμορον¹.

Παραλλαγή τοῦ ἄσματος τοῦ Ἀρμούρη εἶναι καὶ τὸ κυπριακὸν περὶ ἐλευθερώσεως τοῦ Λεάνδρου (Ἀλιάντη) ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Θεοφυλάκτου. Ἀμφότεροι εἶναι υἱοὶ τοῦ Μαστραγκύλα, ἦτοι τοῦ ἀπελάτου Ἀκύλα, ὃν μνημονεύει τὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτη. Συνελήφθη δ' ὁ Λεάνδρος αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν, οἵτινες εἶχον «τὸ Περὸν, τὸ μέγα σουλτανίκιν» ἦτοι τὸ ἐν τῇ Περσίᾳ τοῦ Εὐφράτου μουσουλμανικὸν κράτος². Ἐτέρα δὲ κυπριακὴ ἐπίσης παραλλαγή, ἀναφέρουσα τρεῖς ἀδελφούς περιέχουσα δὲ καὶ τὴν ἐν τῷ ἄσματι τοῦ Ἀρμούρη πρόσκλησιν τῶν Σαρακηνῶν ὅπως ὀπλισθῶσιν, ἵνα μὴ οἱ ἀνδρεῖοι ἀδελφοὶ πολεμήσωσιν αὐτοὺς ἀόπλους, ἀφηγεῖται τὴν αἰχμαλώτισιν τῶν ἀδελφῶν καὶ τὴν ἐλευθέρωσιν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Θεοφυλάκτου³. Συνάπτονται δ' αἱ παραλλαγὴ αὐταὶ στενῶς καὶ πρὸς τὸν κύκλον τῶν δημοτικῶν ἀκριτικῶν ἄσμάτων περὶ τοῦ Πορφύρη.

Ἄντὶ δὲ τοῦ υἱοῦ ἐλευθεροῦντος τὸν αἰχμάλωτον πατέρα, ὡς ἐν τῷ ἄσματι τοῦ Ἀρμούρη, τραπεζούντιόν τι ἄσμα ἀναφέρει λύτρωσιν τοῦ υἱοῦ ὑπὸ τοῦ πατρὸς. Ὁ αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν εἶναι ὁ Βασίλης, ἦτοι ὁ ἥρωσ τοῦ ἔπους Βασίλης Διγενῆς Ἀκρίτης, ὁ δὲ πατήρ αὐτοῦ ὀνομάζεται ἐν τῷ ἄσματι Ξάνθινος⁴.

Περιεργοτάτη εἶναι ἡ ἀλλοίωσις, ἣν ὑπέστη τὸ ἄσμα ἐν χιακῇ παραλλαγῇ. Ὁ Ἀνδρόνικος ἀποθανὼν ἀφῆκε λεγὼν τριῶν ἡμερῶν τὴν χήραν αὐτοῦ Ἀρετὴν (ὄνομα συχνάκις ἐπαναλαμβάνομενον εἰς τὰ κριτικὰ ἄσματα). Ὁ υἱὸς τὸν ὅποιον κατέλιπεν ὀρφανὸν ἦτο ἀνδρειωμένος. Ἄλλ' ὁ ἀποθανὼν ἀφῆκε χρέος ἐννέα χιλιάδων γροσίων, καὶ οἱ δανεισταὶ μετὰ τὸν θάνατόν του ἀπῆτουν τὴν ἐξόφλησιν αὐτοῦ. Ἡ χήρα ἐπρότεινεν εἰς αὐτοὺς νὰ τὸ ἐξοφλήσῃ ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῶν ἀμπέλων τοῦ συζύγου της, ἀλλὰ τὸ ἀνδρειωμένον βρέφος, ὅπερ ἐκράτει εἰς τὰς ἀγκάλας ἢ μὴτηρ, ὠμίλησε καὶ ὑπέδειξε πῶς πρέπει νὰ ἐξοφληθῇ τὸ χρέος ἐκ τῶν χρημάτων, τὰ ὅποια κατέλιπεν εἰς μετρητὰ ὁ πατήρ του⁵.

Τὸ παράδειγμα τοῦ ἄσματος τῶν υἱῶν τοῦ Ἀνδρονίκου καταδεικνύει τὸ ἀλληλένδετον τῶν ἄσμάτων τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν μεταβολῶν, ἃς ἐπήνεγκον εἰς τὰρχέτυπα τούτων ὁ μακρὸς χρόνος καὶ ἡ διάδοσις ἀνά πάσας τὰς ἐλληνικὰς χώρας.

1. Τὸ ἄσμα φέρεται ἐν Καρπάθῳ. Δύο παραλλαγὴ αὐτοῦ ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸν Ζωγράφειον ἀγῶνα σ. 285. 295-6.

2. Σκελλαρίου Κυπριακὰ τ. Β' σ. 12 κέ.

3. Αὐτ. σ. 17 κέ.

4. Τριανταφυλλίδου οἱ Φυγάδες σ. 170-1.

5. Κανελλάκη Χιακὰ ἀνάλεκτα σ. 60-1.

ΣΚΕΨΕΙΣ ΜΙΑΣ ΕΠΟΧΗΣ

Κάθε ημέρα κάθε εποχῆς ποῦ περνᾷ, ξεχύνεται πάντοτε μετὸν ἰδιὸν της τρόπον μέσα μου καὶ μοῦ γεννᾷ τὰς νοσταλγίας ποῦ ἠσθάνθην κατὰ τὴν ἰδίαν ἡμέραν τῆς περασμένης ὁμοίας εποχῆς. Δὲν ἐγνώρισα ἀκόμη τὴν ἡμέραν ἢ τὴν νύκτα ἐκείνην, ποῦ νὰ μὴν ἔχω γνωρίση καὶ ἄλλοτε. Ὁ ἥλιος της, τὸ φεγγάρι της, τὰ πάντα, δὲν τὰ αἰσθάνομαι ποτὲ διαφορετικότερα ἀπὸ ἄλλοτε· ἀλλὰ μὲ τὰ ἴδια ἐκεῖνα παιδικὰ συναισθήματα, τὰ ὁποῖα δύναται νὰ ὀνομάσῃ κανεὶς καὶ πρωτόγονα καὶ τὰ ὁποῖα, ἂν μὲ τὸ κύλισμα τῶν ἐτῶν ξεχύνωνται ὀλοένα εἰς πλατύτερον ἔδαφος, εἰς πηγὰς μυστηρίων, εἰς τὸν ἔσωτερικὸν ἢ ἔξωτερικὸν κόσμον, ποῦ ὡς τὰ χθὲς μοῦ ἦσαν κρυμμένα καὶ σκεπασμένα, ἢ μεγάλην τῶν πηγῶν ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐπρωτωρμήθησαν θὰ παραμένῃ παντοτεινὰ κι' ὀλοκληρωτικά ἢ ἴδια.

Γιατὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε ποῦ νὰ γεννᾶται προτίτερα μέσα μας χωρὶς νὰ προῦπαρξῇ εἰς τὴν παντοτεινὴν κοίτην—τὴν Φύσιν. Ἐσυνηθίσαμεν πάντοτε, σὰν ἀδύνατα πλάσματα ποῦ εἴμεθα, νὰ σερνῶμεθα ἀπὸ τὰ λόγια καὶ νὰ μένωμεν γαντζωμένοι εἰς τὰς συνθήκας. Φωνάζομεν διὰ τὸν ἀτομισμόν μας, ἀλλαλάζομεν διὰ τὴν ζωὴν, ξελαρυγκιαζόμεθα διὰ τὴν χαρὰν καὶ τὸ μεθύσι καὶ δὲν κάμνομεν ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ μεθοῦμεν μετὰ λόγια, ποῦ ἰσοδυναμοῦν μετὰ ἀναλόγου εἰσπνοῆς καὶ ἐκπνοῆς πολὺ ἀκανονίστους μάλιστα, μετὰ ὑπερκόρασιν τῶν πνευμόνων μᾶς καὶ μετὰ ἐκνευρισμὸν τῶν αἰσθήσεών μας. Ἐν ᾧ βαθιὰ, βαθιὰ δὲν ἔχομεν τίποτε ἰδικόν μας καὶ ἡ ψυχὴ μας δὲν εἶνε τίποτε ἄλλο ἢ ἓνας καθρέπτης μέσα εἰς τὸν ὁποῖον ἀντανაკλοῦν κάποτε οἱ ὠμορφιεῖς καὶ τὰ μυστήρια τῆς Φύσεως, ἀνάλογα μετὰ τὴν δύναμιν καὶ τὸ μέγεθος ἐκείνου.

Αἱ αἰσθήσεις μας εἶνε ἐξαρτήματα τῆς μεγάλης ἐξωτερικῆς αἰσθήσεως καὶ τὸ καθετὶ ποῦ γεννᾶται εἰς αὐτὴν θὰ ξεχυθῇ καὶ εἰς τὰ ἐξαρτήματά της.

Ἡ Φύσις εἶνε μελαγχολικὴ, συννεφώδης, βροχερά· μελαγχολικὸν καὶ ὑγρὸν θὰ αἰσθανθεῖμεν τὸ καθετὶ. Ἡ Φύσις εἶνε χαρούμενη, ἠλιοφωτισμένη, καθαρὰ· χαρούμενον, ἠλιοφωτον καὶ καθαρὸν θὰ αἰσθανθεῖμεν τὸ καθετὶ μέσα μας καὶ εἰς ὅλα ἐμεῖς δὲν θὰ προτάξωμεν καμμίαν ἀντίστασιν παρὰ θὰ σκύ-

ψωμεν τὸ κεφάλι μας, σὰν ὑποδουλωμένοι καὶ σκλάβοι νάνοι ποῦ εἴμεθα εἰς τὴν μεγάλην καὶ παράδοξην Βασιλισσά μας.

Γι' αὐτὸ θέλω νὰ παραδοθῶ ὀλοκληρὸς εἰς αὐτήν· θέλω νὰ τῆς κτίσω ναοὺς καὶ μαντεῖα καὶ θέλω εἰς τοὺς ναοὺς της νὰ μ' ἔχη λειτουργόν της καὶ θέλω εἰς τὰ μαντεῖα της νὰ μ' ἔχη ἱερέα καὶ μάντιν της. Νὰ πίνω καὶ νὰ μεθῶ ἀπὸ τὸ ἀσυνείδητόν της καὶ νὰ ἐξηγῶ, ἀνεβασμένους ἐπάνω εἰς τοὺς ἱεροὺς της τρίποδας τὰ μυστήριά της ἐκεῖνα, ποῦ σὰν καλοβουλή Θεὰ ποῦ εἶνε, κάμνει νὰ προσπίπτουν κάποτε εἰς τὰ ἐνστικτὰ μου. Τὰ ἄλλα γιὰ μένα δὲν εἶνε τίποτε καὶ εἶμαι γιὰ ὅλα ἓνας νεκρός.

Θὰ μοῦ εἶνε ἀδιάφορον τότε ἂν οἱ ἄλλοι δὲν θελήσουν νὰ αἰσθανθοῦν τὰ λόγια μου, γιατί ἐκεῖνα, δὲν εἶνε ἰδικὰ μου, ἀλλὰ τῆς Θεᾶς μου καὶ Θεᾶς τῶν Φύσεως, ἢ ὁποῖα μοῦ τὰ ὑπαγορεύει κι' ἐγὼ τὰ γράφω μόνον εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς καρδιάς μου, ποῦ κάθε της λέξις καὶ κάθε της συλλαβὴ ἀκόμη εἶνε ἀναστημένη μετὰ τὴν πνοὴν μου καὶ τὴν πνοὴν της.

Ἡ ὄρασίς μας εἶνε ἓνας φυσικὸς φακός. Τ' ἀκουστικά μας τύμπανα φυσικὰ ἀκουστικά κέρατα. Κι' ἔτσι θὰ ἤμπορούσα νὰ συγκρίνω καὶ κάθε αἰσθησίν μας μετὰ ἀνάλογα τεχνικὰ ὄργανα ποῦ νὰ εἶχεν ἦδη ἐφεύρη ἢ Ἐπιστήμη.

Καὶ ὅπως συμβαίνει τὰ ὄργανα αὐτὰ—μέσα εἰς τὸ εἶδος τῶν—νὰ διαφέρουν μεταξὺ τῶν κατὰ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἔντασιν, ἔτσι καὶ αἱ αἰσθήσεις διαφέρουν ἀπὸ ἀτομὸν εἰς ἀτομὸν, γιατί ἡ δημιουργὸς Φύσις, τῶν φυσικῶν αὐτῶν ὀργάνων τὰ δημιουργεῖ καὶ μᾶς τὰ χαρίζει ἔπειτα ὅπως τῆς ἔλθῃ καὶ ὅπως τῆς ἀρέσῃ.

Γι' αὐτὸ λέμε:—ἐκεῖνος βλέπει ἀλλέως τὰ πράγματα—γιατὶ ἡ ὄρασίς του, ὁ φυσικὸς, ἄς ποῦμε, φακὸς του εἶνε φτιασμένος νὰ τὰ βλέπῃ τοιουτοτρόπως—Ἐκεῖνος δὲν αἰσθάνεται—γιατὶ τὸ αἰσθητήριόν του ὄργανον τοῦ ἐδόθη χαλασμένον ἀπὸ τὴν Φύσιν· καὶ τὰ λοιπὰ.

Γι' αὐτὸ ἐγὼ τοῦλάχιστον δὲν θὰ γίνω ποτὲ ἓνας διαλαλητής, ποῦ θὰ διαλαλήσω τὴν ζωὴν μου καὶ τὴν χαρὰν μου. Κι' ἂν ἀνακαλύψω ἐξαφνα πῶς εἶμαι κι' ἐγὼ ἓνα ἀπὸ τὰ εὐνοούμενα παιδιὰ της—καὶ πρόκειται πάντοτε διὰ τὴν μητέρα Φύσιν—τότε ἴσα ἴσα δὲν θὰ αἰσθανθῶ καμμίαν ἀνάγκην νὰ τὸ διακοινώσω καὶ δὲν θὰ αἰσθανθῶ πάλιν καμμίαν ἀνάγκην νὰ σπρώξω τὰ πράγματα. Θὰ ἔχω τὸν πιὸ πιστότερον ὀδηγητήν μου καὶ συνοδόν μου, τὸ ὀρμέμφυτόν μου ποῦ θὰ μετὰ ὀδηγῇ μυστικά, μυστικά εἰς τὴν κάθε πιὸ ἀνερευνήτην πηγὴν

της Ώμορφιάς και εἰς τὴν κάθε πῶ ἀπαλωτέραν καὶ λεπτότερην ἐκόπλωσιν τῆς ζωῆς.

Τὸ Σύμπαν εἶνε γιὰ μένα ἓνα ἀπειρόχορδον ὄργανον· ὁ μουσικός του παίκτης εἶνε ὁ Θεός. Ἐναν τέτοιον μόνον θεὸν θὰ ἤμποροῦσα νὰ παραδεχθῶ καὶ νὰ πιστεύσω. Δὲν ὑπάρχει στιγμή πού ὁ μουσικός αὐτός νὰ μὴν ἐκτελῇ τὰ παραδοξότερα καὶ ἀπειραριθμότερα μουσικά κομμάτια καὶ δὲν ὑπάρχει στιγμή πού νὰ μὴν ψαύῃ τὰς μυστικὰς καὶ ἀπείρους χορδὰς τοῦ ὄργανου του· ἡ στιγμή αὐτὴ ἂν ὑπάρξῃ θὰ εἶνε ἡ συντέλεια τῆς ζωῆς.

Γι' αὐτὸ ἡ Σιγὴ εἶνε ἓνα ἀρνητικὸν στοιχεῖον, πού δὲν ὑπάρχει. Εἰς τὰς πλέον ἡμέρους καὶ γαλννιαίας στιγμὰς πού νομίζομεν πῶς εὐρισκόμεθα, δὲν θὰ τὰς ἐνομίζαμεν τοιουτοτρόπως, ἂν κατὰ τὰς ἰδίας αὐτὰς στιγμὰς μεταχειριζόμεθα κάποια ἀκουστικά κέρατα. Ὅσῳ πῶ ἐντατικά θὰ ἦσαν τὰ ὄργαν' αὐτά, τόσῳ ἀπειροτέρους καὶ θορυβωδεστέρους ἤχους θ' ἀνεκαλύπταμεν εἰς τὸν Μικρόκοσμον, οἱ ὅποιοι διαφοροτικά δὲν θὰ προσέπιπτον μὲ κανένα τρόπον εἰς τὴν ἀκοήν μας καὶ θὰ ἐγνωρίζαμεν τότε πῶς καὶ ἡ πῶ ἀπόλυτη σιγὴ συνίσταται ἀπὸ ἤχους καὶ θὰ ἐγνωρίζαμεν ἀκόμη καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν μικροβίων.

Ἡ Αἰωνιότης εἶνε ἡ πιστὴ ἐρωμένη τοῦ Θεοῦ πού ἐπλασα καὶ πού δὲν ἤμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ποτὲ χωρὶς αὐτόν. Ἡ μορφὴ τῆς τὸν ἐμπνέει κι' ἐμπνευσμένος ἐκεῖνος τῆς πλέκει τὴν αἰωνίαν του ὑμνωδίαν. Ἐμᾶς δὲν μᾶς ἐδόθη ἡ δύναμις νὰ ἤμποροῦμεν νὰ μνηθῶμεν εἰς ὅλα τὰ μυστήρια τῆς συνθέσεώς του καὶ εἶμεθα πάντοτε τὰ ἐρπετὰ πού σέρνονται λιπόθυμα γύρω ἀπὸ ὄρισμένους ἤχους. Ἐκεῖνοι πού κατορθώνουν καὶ ξετρέχουν κάπως ἀπὸ τὸ ὄρισμένον εἶνε οἱ μεγαλοφνεῖς. Αὐτοὶ μόνον ἐγγίζουσιν τὸν μεγάλον μουσικὸν καὶ τάσσονται μὲ τοὺς πιστοὺς ἐρωμένους τῆς Αἰωνιότητος. Τῆς παραδίδουν τὴν ζωὴν των, τὸ πᾶν, τὴν λατρεύουν καὶ τέλος φονεύονται ἀπὸ τὴν σκληρότητά της. Εἶνε νάνοι γι' αὐτὴν κι' αὐτὴ δὲν ἤμπορεῖ ν' ἀγαπήσῃ τοὺς νάνους, ἀλλὰ παραμένει ἡ παντοτεινὰ πιστὴ εἰς τὸν μεγάλον Τιτάνα, εἰς τὸν μεγάλον τῆς μουσικόν. Καὶ ὅμως ἄς ἦτον νὰ ἤμουν κι' ἐγὼ ἓνας ἀπὸ τοὺς Νάνους αὐτοὺς καὶ ἄς ἐφονεύομην διὰ τὴν πίστιν μου καὶ τὸν ἐρωτὰ μου.

*Ἀνοιξίς τοῦ 1903

Σ. Σαίπης

ΣΟΛΩΜΟΣ*

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΑΙΣΘΗΤΙΚΟΥΣ ΤΗΣ ΑΥΡΙΟΝ

Οἱ «Ἐλεύθεροι πολιορκημένοι», οἱ Ἀδελφοποιοί, τὸ Χρέος. Τὸ ποίημα, τὸ ἐποίησεν χωρὶς ἄλλο ἐγράφη δλόκληρον κ' ἐχάθη ἴσως διὰ παντός, ἐπῆρε τὸν πρῶτον αὐτὸν τίτλον. Ὁ Ἰάκωβος Πολυλάς εἰς τὴν ἐκδόσιν τοῦ 1859 τῶν «Εὐρισκομένων» μᾶς δίδει μαζί μὲ τὰ ἐρείπια στίχων καὶ τὰ ἐρείπια (θλιβερώτερ' αὐτὰ) στοχασμῶν αὐτοσχεδίων μεταφρασμένων (προχείρως τάχα;) ἀπὸ τὴν Ἰταλικήν. Εἶνε ἄρα γε ἀσεβής ἢ πρόθεσις τοῦ μεταφραστοῦ τοῦ Ἀμλέτου νὰ φανερώσῃ ἔτσι ἀκατάσκευ' ἀπεριποίητα, ἀσυντρόφευτα ἀπὸ κάποια στοιχειώδη σχόλια τὰ σημειώματ' αὐτὰ τοῦ καρνέτου γραμμένα διὰ νὰ τα ἐνοηῇ μόνος ὁ ποιητής;

Ἡ ἀπάντησις δὲν εἶνε πρόχειρη. Ἡ ἀλήθεια ἐντούτοις εἶνε ὅτι τὰ σημειώματ' αὐτὰ φαίνονται ἀδιανόητ' ἀντιφατικά tout-à-fait εἰς ἐκεῖνον πού δὲν ἔχει τὴν ἀγάπην, πού δίδει τὴν πίστιν, τὴν θρησκευτικὴν πίστιν, ἢ ὁποῖα σφίζει τοὺς ἀποκάμνοντας ἀπὸ τὸν διανοητικὸν κάματον αὐτόν. Μόνον μὲ τὴν ἀγάπην καὶ μὲ τὴν πίστιν θὰ κατορθώσῃς ἀργὰ νὰ γείνης ὁ νοητὴς καὶ ὁ γνώστης τῶν πραγμάτων αὐτῶν, τὰ ὁποῖα χωρὶς ἄλλο εἶνε ὅτι βαθύτερον ἔχομεν εἰς τὴν φιλολογίαν μας διὰ καλογολικά ζητήματα.

Τὸ imperativum categoricum τοῦ Καντίου, ὁ πανθεϊκὸς θεὸς αἱ Ἰδέαι τοῦ Ἐγέλου, οἱ αἰσθητικοὶ ἀφορισμοὶ τοῦ Σχίλλερ μαζί μὲ ἀτομικὰς παρατηρήσεις προελθούσας ἀπὸ τὴν ἐκμελέτησιν τὴν διηγετικὴν τῶν κλασικῶν, μαζί μὲ τὰ σχεδιάσματα διὰ τὸ ποίημα, μὲ ὑπαινιγμοὺς καὶ ὑπολογισμοὺς διὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν του κατασκευὴν καὶ χίλια τόσα «ἀτάκτως ἐρριμένα», ὡσὰν εἰς καρνέτο, εἶνε αὐταὶ αἱ σημειώσεις. Δὲν ἤξεύρω, ἂν αἱ σημειώσεις αὐταὶ εἴν' αἱ ὅλαι πού κατέλειπεν ὁ Σολωμός. Ὁφείλαν οἱ μεταγενέστεροι τοῦ Πολυλά ἐκδοταὶ νὰ προσπαθήσουν νὰ συνάψουν, νὰ ἐνώσουν τ' ἀσύντακτ' αὐτὰ ἀσοσπάζματα τὰ ὁποῖα ἤμποροῦσαν νὰ γελωτοποιήσουν τὸν ποιητὴν μὲ τὰς ἀντιφατικὰς των προτάσεις καὶ προθέσεις, νὰ τὸν γελωτοποιήσουν ἐμπρὸς εἰς τὸν Εὐρωπαϊκὸν κόσμον τῶν γραμμάτων, ἂν ὑποθέταμεν ὅτι ὁ Σολωμὸς ἤμποροῦσε νὰ γείνη κάποτε κτῆμα καὶ «κτῆμα ἐς αἰὲν» τοῦ ξένου κόσμου. Πόσας παρεξηγήσεις δὲν προκαλοῦν ἀσύντακτα

*) Συνέχεια καὶ τέλος.

καθώς εἶνε κατ' αὐτὸν τὸν παράξενον τρόπον! Ὁ Ζαμπέλιος τὸν θέλει γερμανίζοντα μυστικιστὴν—τί λάθος *horribile auditu!*—ὁ Μητσοῦνης ὀλιγώτερον ἑλληνικὸν ἀπὸ τὸν Κάλθον, Ἴταλόν! τίποτε ὀλιγώτερον.

Εἰς τὰς νεωτέρας φιλολογίας μία πληγὴ εἶνε καὶ ὁ ἐθνικισμὸς (*nationalismus*) ὅταν κακὰ διευθύνεται! Ὅταν οἱ ἱεροφάνται τῆς συγκριτικῆς γραμματολογίας σπουδάσουν τὴν φαινομενολογίαν του—τί πεδίον σπουδῶν!—θὰ πορισθοῦν παράξενα συμπεράσματα. Ἡ αἰσθητικὴ καὶ ὁ ἐθνικισμὸς ναί! Ὁ Σολωμὸς μᾶς τὸ λέγει: «τὸ ἔθνος πρέπει νὰ μάθῃ νὰ θεωρῇ ἐθνικόν, ὅ,τι εἶνε ἀληθές». Καὶ ὁ Καλοσοῦρος στιγματίζει κάπου τὴν συνήθειαν νὰ ἐπαναλαμβάνουν ἀμελέτητα *mal à propos* καὶ *à tout propos* τὴν φράσιν ποῦ τόσοσιν κακὰ ἐνοοῦν. Κ' ἔχει δίκαιον! Ὁ πουριτανὸς ἠθικολόγος—ὁ Σολωμὸς εἶνε καὶ ἱεροκήρυξ—δὲν εἶνε καθόλου ἐνοχος διὰ τὴν νεοελληνικὴν παρακμὴν πολιτείας καὶ τέχνης, τέχνης καὶ πολιτείας. Ἐὰν συλλογισθῇ κανεῖς, ὅτι μία ἐποχὴ ἔκλειε μέσα στοὺς ὀρίζοντάς της ἀνθρώπους τόσοσιν πολὺ σημαντικοὺς, τόσοσιν ἀλλότροπα ἐκδηλωτοὺς, τὸν Κοραῆν καὶ τὸν Καποδίστριαν, τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Σολωμὸν καὶ τὸν Κάλθον ἀσυνενοήτους, θλίβεται πολὺ. Θλίβεται ἀκόμη συγκρίνων αὐτὴν τὴν ἐποχὴν μὲ τὴν σημερινὴν ποῦ ὀνόματα τόσοσιν ὕψους δὲν περικλείει, ποῦ ἀπὸ κακὴν συνενόησιν—τοῦτο εἶνε ἡ φαινομενικὴ ὑπεροχὴ τῆς ἐποχῆς μας,—ἐζήτησε τὴν ἀναγέννησιν—χίμαιραν ἀπὸ τὸ γλωσσικὸν ζήτημα ἀλλοίμονον! καὶ ἀπὸ τὸν κακῶς καὶ παιδικώτατα ἐνοοούμενον ἐθνικισμὸν, θλίβεται κ' ἐννοεῖ ὅτι ὀλιγώτερον ἐνοχος εἶνε ὁ Σολωμὸς. Θλίβεται διότι δὲν ἔζησεν ἐδῶ μαζί μας κ' ἐγκαιρότερα. Ὅσῳ νὰ τὸν ἔστειλε τὸ πεπρωμένον καὶ ὄχι ἡ θεῖα Πρόνοια. Ὁ ἐθνικισμὸς! Ὁ Σολωμὸς θέλει νὰ πέρνωνται γιὰ ξεινήματα τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια, αἱ παραδόσεις, τὰ ἠθῆ, τὰ ἔθιμα, ἡ ἐθνικὴ φαινομενολογία μ' ἕναν λόγον. «Ἦθελα, λέγει ὁ ἴδιος ὁ διδάσκαλος, ἠθελα ὅμως, ὅσοι μεταχειρίζονται τὴν κλέφτικη γλῶσσα νὰ πέρνουν τὴν οὐσίαν της καὶ ὄχι τὴν μορφὴν. Καλὸν εἶνε βέβαια, ἐξακολουθεῖ ὁ διδάσκαλος, νὰ θεμελιώνεται κανεῖς σ' αὐτὰ τὰ τραγούδια, ἀλλὰ δὲν εἶνε καλὸν νὰ σταματᾷ ἐκεῖ. Τὸ ἔθνος ζητεῖ ἀπὸ μᾶς τὸν θησαυρὸν τῆς διανοίας μας, τῆς ἀτομικῆς, ἐνδυμένον ἐθνικά». Ἰδοὺ ὁ καθορισμὸς τοῦ περιλαλήτου ἐθνικι-

1. Δεπτομερέστερα θὰ πραγματευθῶ τὸ ζήτημα εἰς τὴν ἀναγγελθεῖσαν διὰ τὸν Ἀκρίταν μελέτην μου «ὁ καθορισμὸς τοῦ ἐθνικισμοῦ».

σμοῦ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ μοναχὰ ὁ ἐθνικισμὸς δὲν εἶνε τάσις κινδύνου ἀπὸ τὴν ἐπιπολαϊότητα, ποῦ προκύπτει ὅταν θεωροῦμεν ἐθνικὸν ὅ,τι ἔχει ἕνα περίβλημα ἐθνικόν.

Ἄλλὰ τί παρεκβάσεις! Ὅφειλω κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν μου νὰ δώσω μᾶλλον μερικὰς νύξεις διὰ τὴν αἰσθητικὴν τοῦ ποιητοῦ κ' ἐξ ἀφορμῆς περισσότερον τῶν «Ἐλευθέρων πολιορκημένων». Τί εἶνε οἱ «Ἐλευθέροι πολιορκημένοι» τὸ Χρέος, οἱ Ἀδελφοποιτοὶ ἢ ὅπως ἄλλως ἠθελε νὰ ὀνομάσῃ τὸ μεγαλόβουλον τεχνουργημά του ὁ Ζακύνθιος διδάσκαλος;

Ἡ μικρὰ γῆ, ὁ ἴδιος σημειώνει, ἕως τότε δίχως δόξαν ἄσημη καὶ ἄφαντη διὰ μιᾶς ὑψώνεται εἰς τὸ ἄκρον τῆς δόξης πρῶτα μὲ τὸ νὰ σηκωθῇ κ' ἔπειτα μὲ τὸ νὰ βασταχθῇ ἀποκρούουσα πολλὰς δυνάμεις κ' ἐξ ἀφορμῆς τούτου πίπτει εἰς βαθυτάτην δυστυχίαν. Τοιοῦτοτρόπως μία ἐνότης πολλῶν δυνάμεων φανερώνεται στὴν ἰσοζυγίαν τῶν μορφῶν. Εἰς τὴν ἰσοζυγίαν τῶν μορφῶν. Εἰς τὴν ζωικὴν ἰσοζυγίαν καὶ ἰσορροπίαν δηλαδὴ. Διότι ἡ ζωὴ σήμερ' ἀπὸ τοὺς βιολόγους ὀρίζεται αὐτὸ τοῦτο ἰσοζυγία μορφῶν. Καὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπον—ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς σημειώνει—κάθε λέξις ἐβγήκε μεστὴ ἀπὸ τὸ νόημα (γρ. τὴν ἰδέαν) καὶ τὸ ἔργον δείχεται ἀτομικὸν (δείχεται ἄτομον = ἐνιαῖον, *unitas in varietate*) δείχεται ἕνας αὐτοῦπαρτος κόσμος μαθηματικὰ βαθμολογημένος, πλούσιος καὶ βαθύς, ποῦ συγχωνεύει τὸ βάθος καὶ τὴν ἐπιφάνειαν, ἕνας κόσμος ζωικῆς ἐνότητος, (ζῶον μὲ τὴν λέξιν τοῦ ἀρχαίου φιλοσόφου), ἄτομον σύμφωνον μὲ τὸ πνεῦμα τῆς γενικότητος. Κάθε ποίημα νὰ εἶνε ὅλη ἡ ποίησις κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Jean Volfgang Goethe. Ὁ ποιητὴς βέβαια δὲν ἐπεριφρόνησε τὸ ἐγὼ τοῦ τεχνίτου εἰς τὴν τέχνην, ὅπως ἡ νεογκαιτικὴ αἰσθητικὴ τῶν Γάλλων Παρνασιστῶν (τῶν προλόγων τοῦ Leconte de l'Isle). Τὸ ἐγὼ εἰς τὴν τέχνην! Ὁ Ρωμαντισμὸς ὑποκειμενικὴ τέχνη, λέγουν οἱ καλολόγοι, καὶ ὁ κλασικισμὸς καὶ κάθε νεοκλασικισμὸς ἀντικειμενικὴ. Ἄλλὰ πῶς; Ἐμεῖς οἱ τεχνίται ἠμποροῦμεν νὰ βεβαιώσωμεν μαζί μὲ τὸν Ἔρδερ, ὅτι ἀπαιτεῖται μία ὀλοκληρωτικὴ προσεπαφὴ τῆς ψυχῆς τῆς ἀνθρωπίνης καὶ τῆς φυσικῆς ψυχῆς διὰ νὰ γείνη τέχνη. Ὁ κ. Παλαμᾶς εἰς ἕνα τελευταῖον του βιβλίον¹ γράφει «βέβαια ἡ φιλολογία ἀπὸ τὸ ἐγὼ ἀρχίζει, τὸ ἐγὼ δείχνει, καὶ χωρὶς ἐγὼ δὲν εἶνε τίποτε. Μὰ ἡ τέ-

1. Τὰ «Γράμματα»

γνη εκείνη, μέσα στη φιλολογία πιδὸ πολὺ ἀξίζει, ποῦ τὸ ἐγὼ τῆς δὲν εἶν' ἀπομονωμένο, μὰ μπορεῖ καὶ ἀγκαλιάζει ὄλον τὸν ἐξωτερικὸ κόσμον, σὰν τὸ φῶς. Καὶ μεταξὺ δύο ποιητῶν, ὅμοια χαριτωμένων, ἐκείνου ὁ βαθμὸς μέσα στὴν ἱεραρχία τῆς τέχνης ἀνώτερος εἶνε, ποῦ τὸ ἐγὼ του μπαίνει μέσα σὲ ὄλες τίς ἰδέες καὶ ταιριάζει μὲ ὄλα τὰ πράγματα τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου καὶ μιᾶ γι αὐτά». Ὁ Σολωμὸς τὴν ἀντικειμενικὴν αὐτὴν διάχυσιν τοῦ ὑποκειμενικοῦ θὰ τὴν ἠσθάνετο πιδὸ λιτά, ἀλλ' ὅμως πολὺ δὲν θὰ διαφωνοῦσε μὲ τὸν ποιητὴν τῶν «Πατρίδων».

Ὁ Σολωμὸς ἦτον ἓνας νοῦς· νοῦς ποῦ ἠσθάνετο σὰν καρδιά. Καὶ μία καρδιά ποῦ ἔλαμπε σὰν νοῦς. Νοῦς. Ὁ Σολωμὸς μᾶς κάμνει νὰ σκεπτόμεθα τόσα, ὅσα ἓνας νοῦς ἤμπορεῖ νὰ σκεφθῆ, αἰσθάνεται ἀνάγκην του νὰ σκεφθῆ. Καὶ ποῦ νὰ σημειωθοῦν ὄλα ἐδῶ εἰς τὸ βραχὺ σημεῖωμα! Πολυκίνητος εἶνε ὁ νοῦς καὶ πολυδίνητος. Ὅπως ὁ ἴδιος ὁ διδάσκαλος εἶπεν:

Πολλοὶ 'νε οἱ ὁρόμοι πῶχει ὁ νοῦς.

Ἄριστοτέλης Καμπάνης

HERDER

ΙΔΕΑΙ (ΣΚΕΨΕΙΣ)

ΕΠΙ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΟΣ

Ἐνότης τῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ ἀνθρώπινος νοῦς εἰς πᾶσαν πολλαπλότητα ζητεῖ ἐνότητα, ὁ δὲ θεὸς νοῦς, τὸ πρότυπόν του, πρὸς τὴν ἀπειρον πολλαπλότητα ἐπὶ τῆς γῆς πανταχοῦ συνέζευξε τὴν ἐνότητα, διὰ τοῦτο δικαιούμεθα ἐκ τῆς ἀπειρου πληθῆος τῶν μεταβολῶν νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὸν ἀπλοῦστατον δρισμόν, μόνον ἓν καὶ τὸ αὐτὸ γένος ἀποτελεῖ ἢ ἀνθρωπότης ἐπὶ τῆς γῆς.

Πόσοι μῦθοι τῶν ἀρχαίων περὶ ἀνθρωπίνων τεράτων καὶ παραμορφώσεων διὰ τοῦ φωτὸς τῆς ἱστορίας διελύθησαν! καὶ ἂν που ἡ παράδοσις τηρεῖ λείψανα τοῦτου, πάντως καὶ ταῦτα διὰ φωτεινότερας ἐρεύνης θὰ ἐξηγηθῶσιν ὡς ὠραία ἀλήθεια. Τὸν οὐραγοτάγον σήμερον γνωρίζομεν καὶ ἐννοοῦμεν ὅτι οὗτος οὔτε τῆς ἀνθρωπότητος, οὔτε τῆς γλωσσῆς δικαιώματα ἔχει. Κατ' ἐπιμελεστέρας πληροφορίας περὶ τῶν ὁμοίων αὐτοῦ ἐν τῇ Βορείῳ Σουμάτρα καὶ τὰς νήσους Νικοβάρης ἐξαλείφονται

καὶ αὐτοὶ οἱ ἔνουροι πίθηκοι οἱ ἀνθρωποὶ οἱ ἔχοντες ἀντεστραμμένους πόδας ἐν Μαλάκκα, οἱ ραχιτικοὶ (πιθανῶς νάνοι) τῆς Μαδαγασκάρης, οἱ γυναικόστολοι ἄνδρες ἐν Φλορίδα κτλ, ἀπαιτοῦν παρομοίαν ἀναθεώρησιν ὁποῖαν οἱ Ἄλθινοι, οἱ Δόνδοι, οἱ Παταγόνες, τὰ γύναια τῶν Ὀττεντότων.

Ἄλλὰ καὶ τὴν γειννάσιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν πίθηκον, δὲν ἐπιθυμῶ ἐπὶ τοσοῦτον προαγομένην, ὥστε ἐνῶ ζητῶμεν τὸν μῖτον τῶν πραγμάτων, νὰ παραγνωρίζωμεν τὰ ἀληθῆ ἄλλα καὶ διαστήματα, ἀνευ τῶν ὁποίων οὐδεμία σειρά ἀνευρίσκεται. Τί λ.χ. ἠδῶντο νὰ ἐξηγήσῃ ὁ ραχιτικὸς στύπος (πίθηκος) ἐν σχήματι Καμπούτου, ὁ μικρὸς νησιώτης ἐν τῇ μεγέθει τοῦ Γροιλανδοῦ, ἡ δὲ Πόγγο παρὰ τὸν Παταγίνα; Διότι πᾶσαι αὗται αἱ μορφαὶ προκύπτουν ἐκ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐὰν ἀκόμη δὲν ὑπῆρχε πίθηκος. Καὶ ἂν ἠθέλαμεν βαδίσαι παραιτέρω, ἵνα παραγάγωμεν δυσμορφίας τινὰς τοῦ ἡμετέρου γένους ἐκ τοῦ πιθήκου κληρονομικῶς, νομίζω ὅτι τοιαύτη ἐρμηγεία εἶναι οὐχ ἦττον ἀπίθανος ἢ ἀτιμωτική. Αἱ πλείστα τῶν πρὸς τὸν πίθηκον τοῦτον ὁμοιοτήτων εὐρίσκονται εἰς χώρας ὅπου οὐδέποτε ὑπῆρξε πίθηκος· ὡς τὸ ὁπισθοχωροῦν κρανίον τῶν Καμπούκων καὶ Μαλλικολέζων, τὰ ἀπέχοντα ὄτα τῶν Πεβὰς καὶ Ἀμεκουανῶν, αἱ μικροσκοπικαὶ χεῖρες τινῶν Ἀγρίων ἐν Καρολίνας κτλ. Πρὸς δέ, τὰ τοιαῦτα εἶναι τόσον ὀλίγον πιθηκοειδῆ, ὥστε εὐθὺς ὡς ὁ ἀπατώμενος ὀφθαλμὸς μας συνέληθ, ὁ Καμποῦκος καὶ ὁ Μαῦρος ἀπομένουν τέλειοι ἀνθρωποὶ καὶ κατὰ τὸ σχῆμα τῆς κεφαλῆς, ὁ δὲ Μαλλικολέζος ἐπιδεικνύει ἰδιότητας ἀνωτέρας πολλῶν ἄλλων ἐθνῶν. Ἀληθῆς πίθηκος καὶ ἀνθρωπος οὐδέποτε ἐταυτίσθησαν ὡς ἐν καὶ τὸ αὐτὸ γένος ζῶων καὶ εἰς μάτην θὰ ἀνεζητῶμεν ἐν γένει τὰς δύο ταύτας τάξεις εἰς τι μέρος τῆς γῆς νὰ συμβῶσι ἐπιτυχῶς.

Τοῦς πιθήκους διήρσεν εἰς τόσα εἶδη καὶ ὑποδιαίρεσεις καὶ ταύτας ἡ φύσις διεσκόρπισε ὅσον ἦτο δυνατόν. Σὺ ὅμως ἀνθρώπε τίμα τὸν ἑαυτὸν σου. Οὔτε ὁ Πόγγο, οὔτε ὁ μακρόχειρ εἶνε ἀδελφός σου εἶναι ὅμως ὁ Ἀμερικανὸς καὶ ὁ Μαῦρος. Αὐτὸν λοιπὸν δὲν δικαιῶσαι νὰ πιέζῃς, νὰ φονεύῃς, νὰ ληστεύῃς, διότι εἶνε ἀνθρωπος ὡς σύ. Μετὰ τοῦ πιθήκου δὲν δύνασαι νὰ συνδέσῃς συναδέλφωσιν. Ἄλλὰ καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους τὰς διακρίσεις τὰς ὁποίας ἀπὸ ζῆλον πρὸς τὴν ἐποπτεῦσαν ἐπιστήμην σχηματίζουν τινὲς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, δὲν πρέπει νὰ ἐπεκτείνωμεν πέραν τοῦ δέοντος. Οὕτω λ.χ. τινὲς ἀπετόλμησαν νὰ διακρίνουν τέσσαρας ἢ πέντε ὑποδιαίρεσεις, αἵτινες ἀρχικῶς ἔγιναν κατὰ τόπους ἢ καὶ κατὰ χρώματα τὰς λεγομένας φυλάς· ἐγὼ δὲν βλέπω τὸν λόγον. Ἡ φυλὴ ἄγει εἰς διαφορὰν καταγωγῆς, ἣτις ἐδῶ ἢ ὅλως δὲν ὑφίσταται, ἢ εἰς ἕκαστον ἐκ τῶν τόπων τούτων, ὑπὸ ἕκαστον τῶν χρωμάτων, περιλαμβάνει διαφορωτάτας φυλάς. Διότι πᾶς λαὸς εἶναι λαός, ἔχει τὴν ἐθνικὴν μόρφωσίν του καὶ τὴν γλῶσσάν του. Ναὶ μὲν τὸ κλίμα ἐπέφερε ἄλλοτε τύπον, ἄλλοτε περικάλυμμα τι, ἀλλὰ ταῦτα δὲν διασπῶσι τὸν ἀρχικὸν χαρακτήρα τοῦ ἔθνους. Μέχρι τῶν οἰκογενειῶν ἐπεκτείνεται ἡ διαφορὰ αὕτη, αἱ δὲ μεταβάσεις εἶναι καὶ εὐκίνητοι καὶ ἀπαρατήρητοι. Τέλος, οὔτε 4 ἢ 5 φυλαί, οὔτε ἀποκλειστικαὶ διαφοραὶ ὑπάρχουσι ἐπὶ τῶν κατοίκων τῆς γῆς. Τὰ χρώματα ἐναλλάσσονται πρὸς ἀλλήλα· τελείως αἱ μορφαὶ ὑπηρετοῦν εἰς τὸν ἀρχικὸν

χαρακτήρα και ἐν γένει τὸ πᾶν φαίνεται ὡς φωτοσκίαισι μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς μεγάλης εἰκόνας, ἥτις ἐξαπλοῦται εἰς ὄλα τὰ μέρη τῆς γῆς κατὰ πάντας τοὺς χρόνους· ὥστε δὲν ἀνήκει οὐδὲ εἰς τὴν συστηματικὴν φυσικὴν ἱστορίαν τοῦτο, ἀλλὰ εἰς τὴν φυσιογεωγραφικὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος.

Μετάφρ. Κ. Ζ.

Ο ΓΟΛΓΟΘΑΣ

—Βλέπεις; εἶμαι ἀνίκανος νὰ νοιώσω τὴ χαρὰ καὶ σέρνομαι μὲ τὸ Σταυρό μου, Σταυρό, ποῦ ὑψώσαν σιγά, σιγά τ' ἀπομεινάρια τῶν ξεφυλλισμένων μου ρόδων—τ' ἀγκάθια.

Καὶ ὅμως πουθενὰ δὲν βρίσκεται ἓνα λιθάρι, λίγο χῶμα γιὰ νὰ στήσω κι' ἐγὼ τὸ Σταυρό μου καὶ νὰ ξεψυχήσω ἐπάνω του, ἀλλά, χρόνια τώρα, μένω σταυρωμένος μὲ τὰ αἰώνια καρφιά τῶν ξεφυλλισμένων μου ρόδων καὶ σέρνομαι! ἐπέρανε καὶ ἐθύθισε τ' ἀδύνατα χέρια του μεσ' ἔς τὰ πλούσια μαλλιά του.

Ἡ δυστυχησμένη Νάλια, συνειθισμένη εἰς τοιοῦτου εἶδους ἐκρήξεις ἄλγους, τοῦ εἶπε μὲ τὸν ἤρεμον τόνον τῆς φωνῆς τῆς.

— Δὲν εἶσαι σύ Θεός, Ἄλκν.

— Εἶμαι, ἀπῆντησεν ἐκεῖνος μὲ ἓνα πείσμονα ἐγωῖσμόν. Ἐγὼ ἐδνημιούργησα τὴν Ἰδέαν καὶ ἐγὼ τῆς ἔδωσα μορφήν! Ἐγὼ ἐπλασα τὸν Θεόν μου κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσίν μου!

Ἡ Νάλια ἐτρόμαξε.

— Βλασφημεῖς! τοῦ εἶπε.

Τὴν ἐκύτταξε μὲ τὰ μεγάλα του μάτια. Ἡ μνηστή του εἶχε μίαν ἐκφρασιν λύπης μεγάλης καὶ σχεδὸν ἤτο δακρυσιμένη.

— Κύτταξε, Ἄλκν, τοῦ εἶπε, ἡ ζωὴ δὲν εἶνε ὅπως τὴν φαντάζεσαι· ἔχει καὶ τὴ γαλήνη τῆς, ἔχει καὶ τὴν εὐτυχία τῆς ὦ! μεθαύριο, ποῦ θ' ἀνοίξωμε κι' ἐμεῖς τὸ σπίτι μας, νὰ ἴδῃς τί ὠραία· θάχωμε, — ὅπως καὶ οἱ γονεῖς μας ἐμᾶς, — τὰ παιδάκια μας· θὰ τρέχουν, θὰ κάνουν θόρυβο, θὰ τὰ μαλώνῃς ἐσύ, θὰ τὰ υπερασπίζωμαι ἐγώ... νὰ ἴδῃς τί ὠραία! Τὸ λιθάρι, ποῦ θὰ συντριψῇς, καὶ ὄχι θὰ στήσης τὸ σταυρό σου, θὰ εἶνε γιὰ σένα ἢ οἰκογενειακὴ εἰρήνη, ἔπειτα ἀπὸ τῆς τρικυμίας, ποῦ ἐπέρασες.

Τὴν ἐκύτταξεν ἄλλην μιά φορά δύσπιστα καὶ τῆς ἀπῆντησε μὲ πικρίαν, συνεχίζων τὴν εἰκόνα τῆς οἰκογενειακῆς εἰρήνης.

— Ναι, θὰ φορέσης μακρὰ, θὰ ἔχῃς ἡμέρα ποῦ θὰ δέχεσαι, θὰ κάνωμε χορούς, δὲν εἶν' ἔτσι; κι' ἐγὼ θὰ εἶμαι κατευχαριστημένος!... Θὰ βλέπω πρόσωπα, ποῦ θὰ μπαίνουν ἔς τὸ σπίτι μου γιὰ νὰ διασκεδάσουν καὶ ὕστερα νὰ εἰρωνευθοῦν

πίσω μου. Θ' ἀναγκάζωμαι δὲ ἐγὼ νὰ ὑποκλίνωμαι καὶ νὰ μειδιῶ. Αἱ! ἄκουσε! ἐγὼ δὲν ἔμπορῶ νὰ ὑποκρίνωμαι! Θέλεις νὰ μοῦ δώσης τὸ χέρι σου, ν' ἀνεδοῦμε τὴ ζωὴ καὶ νὰ σοῦ δείχνω σὲ κάθε βῆμα τὴ γυμνὴν ἀλήθεια; καὶ μακρὰ, μακρὰ ἀπὸ τὸν κόσμον, ξεχασμένοι νὰ ζήσωμε σὲ καμμιάν ἄκρη βουνοῦ; Μπορεῖς;

Ἐκεῖνη τὸν παρετήρησε μὲ ἀδημονίαν, ἡ ὁποία ἔλεγε περισσότερο ἀπὸ κάθε εὐγλωττο λόγο.

— Σὲ δυσαρεστῶ, δὲν εἶν' ἔτσι; Νά, βλέπεις; αὐτὴ εἶνε ἡ ζωὴ. Μὴ τὴν νομίζῃς καλλιτέρα.

Καὶ ἔπειτα συνεχίζων κάποιον ἐσωτερικὸν συλλογισμόν, εἶπε σιγανά.

— Εἶσαι καὶ σὺ ἡ αἰώνια γυναῖκα ποῦ παντρεύεται γιὰ ν' ἀνοίξῃ σαλόνι.

Ἡ Νάλια ἔβλεπεν, ὅτι δὲν κατώρθωνε οὔτε μὲ τὴν ὑπομονὴν τῆς, οὔτε μὲ τὰ ἡμέρα λόγια τῆς ν' ἀποδιώξῃ τὴν μελαγχολίαν καὶ τὴν δυσπιστίαν, μὲ τὴν ὁποίαν περιέβαλλε τὸ κάθε τι ὃ Ἄλκν, οὔτε νὰ τοῦ ἐμπνεύσῃ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ζωὴν, καὶ ἓνα παράπονον, ποῦ τόσον καιρὸν ἐκρύπτετο μέσα τῆς, ἐξέσπασεν εἰς σιωπηλὰ δάκρυα.

Ἡ Ἄλκν, δυσηρεστήθη ἀπὸ τὴν ἔνδειξιν ἐκείνην τῆς γυναικειᾶς ἀδυναμίας καὶ δυσφορῶν ἔφυγε, προφέρων:

— Ποτέ σου δὲ θὰ μὲ νοιώσης!

*

Ὅταν ἔνοιωσε τὴ ζωὴν, εἶχε δίπλα του ἓνα πατέρα ἀσθενικὸν καὶ μιὰ μητριὰ, νέαν, κομψήν, ἐπιβλητικὴν, ἡ ὁποία ἐφρόντιζε περισσότερο νὰ ἐπιδεικνύῃ τὸ σαλόνι τῆς καὶ τὴν θαυμασίαν φωνὴν τῆς, παρὰ νὰ περιποιῆται τὰ ἴδια τῆς παιδιά, καὶ ἀκόμη ὀλιγώτερον τὸ παιδί τῆς ξένης, ὅπως ὠνόμαζε τὸν δυστυχημένον ὀρφανόν — τὸν Ἄλκν.

Ὅσάκις ὑψωνε τὰ ματάκια τοῦ, ζητῶν τὴν δικαιουμένην θωπεῖαν τῆς μητρὸς πρὸς τὸ παιδί, αἰωνίως ἀπῆντα ἓνα βλέμμα ἀδιάφορον, ὑπεροπτικόν, ἕως ὅτου ἔμαθεν, ὅτι ἡ κοῦκλα ἐκεῖνη ἤτο ξένη δι' αὐτόν.

Ἡ ἐντύπωσις ἐκεῖνη, τοῦ μετέβαλε τὴν ἀπαλὴν ψυχὴν καὶ ἐνθυμεῖται συχνά, πολὺ συχνά τὸ ριγος καὶ τὴν φρίκην, ποῦ τοῦ ἔκαμαν νὰ σταθοῦν διὰ μιᾶς τὰ δάκρυα καὶ οἱ λυγμοί, μὲ ἓνα πνιγρὸ κόμπο, ποῦ τοῦ ἔσφιξε τὸ λαιμὸ σὰν θηλειά, ὅταν ἤκουσε, τὴν ἕως ἐκείνην τὴν στιγμὴν θεωρουμένην μητέρα, νὰ λέγῃ εἰς τὴν ἐρωτῶσαν ὑπηρετρίαν — τὸν δέρνω, γιὰτὶ δὲν εἶνε παιδί μου!

Καὶ τὸ βράδν τῆς ἰδίᾳς ἐκείνης ἡμέρας κλειδωμένος εἰς τὴν κάμαρά του νηστικός, τιμωρημένος νὰ μείνῃ ἐκεῖ δύο ἡμέρας, διότι δὲν ἐκαθάρισε καλὰ τὴν ἀποθήκην τοῦ νεροῦ,

έγονάτισεν έμπρός εις την εικόνα τής Παναγίας, την μόνην, ποῦ εἶχεν εις τὸ προσκέφαλό του, καὶ σφίγγοντας τὸ στηθάκι του μὲ τ' αδύνατα χέρια, ἐψιθύρισε μὲ μίαν ακατάβλητην ἀγωνία.

—Μπτέρα, ποῦ εἶσαι; καὶ ἓνα κενὸν ἐσχηματίσθη γύρω του ἀτερμάτιστον.

Καὶ ἠναγκάσθη, εἰς μίαν ἡλικίαν, ὅπου ὅλα χαμογελοῦν, ὅπου ἡ ζωὴ σκιρτᾷ ἀπαιτητικὴ μέσα εἰς τὰς φλέβας, νὰ σκύψῃ τὸ κεφάλι ἀπλησιζόμενος καὶ ν' ἀγκαλιάσῃ τὸ σκεπτικισμό, στερνημένος ἀπὸ κάθε χαρὰν, ἀπὸ κάθε παιχνίδι, ἀπὸ κάθε συνομιλίαν.

Δύο ἡμέρας τιμωρημένος καὶ πολλάκις τρεῖς, ἐξηπλώνετο μὲ τὴν αἰώνιαν κούρασιν τής ψυχῆς εἰς τὸ πενιχρόν του κρεβάτι καὶ διήρχετο τὰς ὥρας του μελετῶν τὰ μαθήματά του· καὶ ὅταν ἡ ἀνία καὶ ἡ πλῆξις τοῦ ἑκαμνε τὴν καρδίαν νὰ κτυπᾷ δυνατώτερα καὶ τοῦ διήγειρεν εἰς τὸν ἐγκέφαλον τρομακτικὰς σκέψεις, ἀναπνεοῦσε τρομαγμένος, ἐδνημάτιζε γοργὰ καὶ διὰ νὰ μὴ χάνῃ τὴν συναίσθησιν τοῦ ἐγὼ του, ἤρχιζε νὰ μετρᾷ πόσας γραμμὰς εἶχαν τὰ κοσμήματα τοῦ δωματίου του, πόσα μελανὰ στίγματα ὁ γεωγραφικὸς του χάρτης· καὶ κουρασμένος ἀπὸ τὴν ἀνιαρὰν αὐτὴν ἐργασίαν, ἐκνευρισμένος, κατελαμβάνετο ἀπὸ ἓνα ὕπνον βαρύν, ἀπὸ μίαν νάρκωσιν μάλλον.

Καὶ εἰς ποῖον νὰ παραπονεθῇ; Πολλὰς φορὰς ἠθέλησε νὰ ἔλθῃ ἔμπρός εἰς τὸν πατέρα του καὶ νὰ τοῦ εἰπῇ μὲ τὸν δικαιοματικὸν ἐγωισμόν:—Πατέρα, ποῖα ἦταν ἡ μάνα μου;

Ἄλλ' ἐγνώριζεν, ὅτι ὁ πατέρας, ποῦ προσεδάθη κάποτε ἀπὸ ἡμιπληγίαν, θὰ ἐσυγχίζετο καὶ ἴσως, ἴσως θὰ ἠδιαφόρει ἀφωσιωμένος καὶ συρόμενος ἀπὸ τὴν γυναῖκά του, ἡ ὁποία δὲν ἐδίστασε μίαν ἡμέραν νὰ τοῦ πῇ:—Καὶ μένε Σπύρο, σὺ δὲν ἴσους γὰ μένα· ἐγὼ ἔπρεπε νὰ πάρω ἀξίας ἄνθρωπο!... καὶ εἶχε τὴν ἀδυναμίαν ν' ἀναγνωρίσῃ κάποιαν ὑπεροχὴν εἰς τὴν γυναῖκα αὐτὴν· τόσων· μάλιστα, ὥστε νὰ τῆς συγχωρήσῃ καὶ μίαν ἀπιστίαν τῆς.

Πᾶς ἠδύνατο τάχα νὰ γελάσῃ ἡ ψυχὴ ἐκείνη, ποῦ ἐκλείετο εἰς ἓνα σῶμα δέκα ἔξ τώρα χρόνων, καὶ τί ἐφόδια ἐνθαρρυντικὰ θὰ ἠδύνατο νὰ παρασκευάσῃ ὁ ἐγκέφαλος ἐκεῖνος, ἀφοῦ ἀπὸ τὴν ζωὴν δὲν ἐγνώρισε παρὰ τὴν μόνωσιν, τὴν παγερὰν ἀδιαφορίαν καὶ τὴν σκληρότητα;

—Ἐσὺ νὰ μὴ μιλάς! ἐσὺ εἶσαι βλάκας! τοῦ ἔλεγαν αἰωνίως τὰ ἑτεροθαλῆ ἀδελφία του, ἐνθαρρυνόμενα ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς μητρὸς των.

Ἐπέρασαν ἀκόμη τρία χρόνια. Ἐνα πρωὶ ὁ πατέρας, ἔπειτα ἀπὸ μεγάλη σύγχισι μὲ τὴν γυναῖκά του, προσεδάθη ἐκ τρίτου ἀπὸ ἡμιπληγίαν.

Τί συνετελέσθη μέσα εἰς τὴν ἀποκοιμισμένην αὐτὴν ψυχὴν,

τὸ ἀπέδειξεν ἡ ἐπιθυμία του νὰ ὀμιλήσῃ, μόλις συνῆλθε, εἰς τὸ πρῶτο παιδί του.

—Ἄλκην, τοῦ ἐψιθύρισε, ἡ πρώτη μου γυναῖκα, ἡ μητέρα σου, πέθανε, ὅταν ἴσους δύο χρόνων. Ἐχεις συγγενεῖς, ποῦ τοὺς ἀπηγόρευσα νὰ πατήσουν ἔσὺ τὸ σπῖτι μου, γὰ νὰ μὴ μάθῃς ποτέ, ὅτι εἶχες μητριά καὶ μοῦ φύγῃς καμμιά μέρα. Σ' ἀγαποῦσα, βλέπεις, παιδί μου, πολὺ, ἀλλὰ μ' ἐτύφλωνε καὶ ἡ ἀγάπη ἔσθῃ γυναῖκα αὐτή. Παιδί μου, ἐξηκολούθησε, καὶ μία ὑπερτάτη ἀγωνία ἐχύθη εἰς τὸ ἀδύνατο πρόσωπό του, ἡ γυναῖκα αὐτὴ ἐντρόπισε τὸ ὄνομά μας... καὶ εἶχα τὴν ἀδυναμία νὰ τῇ συγχωρήσω... παιδί μου, ἐσὺ μὲ συγχωρεῖς;... ἐπέρανε μὲ ἓνα ὑπόκωφον βόγγον καὶ κατέπεσεν ἀναίσθητος εἰς τὸ προσκέφαλι, ἀπὸ τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἐσηκώνετο πλέον.

—Πατέρα!... ἐξεφώνησεν ὁ Ἄλκης, καὶ εἰς τὴν λέξιν αὐτὴν ἔβαλε ὅλον τὸν θησαυρὸν τῆς ἀγάπης, ποῦ ποτέ δὲν ἠδυνήθη νὰ τὴν ἐκδηλώσῃ καὶ ὅλον τὸ μέγεθος τῆς ἀπελπισίας, ποῦ ἔμενε τόσον καιρὸ κλεισμένη εἰς τὴν ψυχὴν του.

Ὡσὰν νὰ ἠσθάνθη δὲ ὁ ἐτοιμοθάνατος τὰ χεῖλη τοῦ παιδιοῦ του εἰς τὸ μέτωπόν του καὶ ἐστύλωσε τὰ ἀπλανῆ πλέον βλέμματά του εἰς τὰ μάτια τοῦ Ἄλκη.

Μετὰ δύο ἡμέρας, περισσότερο ὄχρὸς μέσα εἰς τὰ μαῦρα, μὲ μεγαλύτερον κενὸν εἰς τὴν ψυχὴν, τώρα, ὅτε εἶχεν ἀνακαλύψῃ, ὅτι τὸν ἠγάπα ὁ πατέρας του καὶ ὅτι ἔχανε τὴν ἀγάπην αὐτὴν, ὅτε εἶχε μάθῃ τὸ αἶσχος, ποῦ ἐδάρυνε τὸ ὄνομά του, ἐσηκώθη νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ σπῖτι του, ἀφοῦ ἄλλως τε ἡ μητριά του τοῦ εἶπεν, ὅτι θὰ τὸν διώξῃ σὰν σκύλο, αὐτὸν τὸν ξένον πειά, τὸ παρεῖσακτο!

Σκυφτός, ἐδνημάτιζε βιαστικά. Ἀπὸ ποῦ ἔφευγε, τὸ εἶξευρε—ἀπὸ τὴν ζωὴν.—Ποῦ ἐπύγαινε; Καὶ ποῦ πηγαίνει τάχα κανεῖς, ὅταν φεύγῃ ἀπὸ τὴν ζωὴν;

Ποῦ ἀλλοῦ παρὰ εἰς τὸν θάνατον;

Ἄν εἶχε μία μητέρα θὰ τὸν ἐμάνθανε νὰ ὑπομονεύῃ καὶ νὰ προσεύχεται. Τώρα δὲν εἶξευρε τί δύναμιν ἔχει ἡ προσευχή, καὶ ὁ Θεὸς ἦτο ἐχθρός· ἦτο κάτι, ποῦ τοῦ ἐκλώσε τὴν δυστυχίαν, ποῦ τὸν ὠδήγει εἰς τὸν θάνατον.

Ἐξαφνα μία φωνὴ φιλικὴ τὸν ἐσταμάτησε.

—Καλνμέρα, Ἄλκην!

—Μοῦ τὸ λὲς μὲ τὴν καρδίαν σου; ἠρώτησεν ὁ Ἄλκης ἀπότομα, ὡσὰν νὰ ἤρχετο ἀπὸ κάποιον ἄλλον κόσμον.

—Καλέ, ἔπειτα ἀπὸ τόσα χρόνια ποῦ ἔχοιμε νὰ ἰδωθοῦμε, ἔτσι μὲ ὑποδέχεσαι; ἀπάντησε μὲ ἓνα ἐρευνητικὸν βλέμμα ὁ παλαιὸς συμμαθητῆς του.

—Θέλεις τίποτε ἀπὸ μένα; ἐπανελάβε μὲ κατάπτωσιν τώρα ὁ Ἄλκης.

Ὁ Νίκος ἐταράχθη· κάτι σπουδαῖον εἶχεν ὁ παιδικὸς του

φίλος. Ἐπέρασε τὸ χέρι του εἰς τὸν βραχίονα τοῦ Ἄλκη καὶ τὸν ἔσυρε ἤρεμα.

— Μά, τί ἔχεις, Ἄλκη; τί σοῦ συμβαίνει;

— Πέθανε ὁ πατέρας, καὶ μ' ἔδωξε ἡ μητριὰ μου, ἀπὴν-
τησε μὲ παγετώδη ἀδιαφορίαν.

— Μητριὰ! ἔκαμε ὁ Νίκος καὶ ἡ εὐθυμος φυσιογνωμία του
συνωφρυνώθη. Καὶ τώρα ποῦ πηγαίνεις;

Τὰ μάτια τοῦ Ἄλκη ἀστράψαν.

— Ἄφυσέ με! τοῦ εἶπε μὲ παράδοξον τόνον, προσπαθῶν
ν' ἀποσπασθῆ ἀπὸ τὸν Νίκον.

— Ἀμαξᾶ! ἐφώναξεν ὁ Νίκος· τὸ διερχόμενον ἀμάξι ἔστα-
μάτησε.

— Ἐλα τώρα, Ἄλκη νὰ μὴ γινώμεθα καὶ γελοῖοι! Ἔμπα
μέσα!

— Ὁμήρου 208! ἐφώναξεν εἰς τὸν ἀμαξηλάτην καὶ ἐξεκί-
νησαν.

Ὅταν ἐκλείσθησαν εἰς τὸ ἀμάξι, ὁ Ἄλκης ἔγειρεν εἰς τὸν
στιβαρὸν ὄμιον τοῦ φίλου του καὶ ἀνελύθη εἰς δάκρυα.

— Νίκο, ἐψιθύριζεν ἀνάμεσα εἰς τοὺς λυγμούς του, εἶμαι
μόνος, μόνος ὀλομόναχος!... δὲν μ' ἀγαπᾶ κανεὶς, κανεὶς!...

— Παραλογίζεσαι, Ἄλκη! κι' ἐγώ, γιατί εἶμαι ἐδῶ; καὶ ὁ
πατέρας, καὶ ἡ μητέρα καὶ ἡ ἀδελφή μου; Ὅλοι γιὰ σένα
εἴμεθα· θὰ γείνης ὁ ἀδελφός μας, θέλεις;

Τὰ χέρια τοῦ Ἄλκη ἔκαιαν σφίγγοντας, ἀντὶ ἄλλης ἀπαν-
τήσεως τὸν Νίκον.

Ὅταν ἐφθασαν εἰς τὸ σπίτι ἐφώναξε τὴν μητέρα του γνω-
ρίζων δὲ τὴν εὐαισθησίαν της τῆς εἶπε χωρὶς περιστροφῆς.

— Μητέρα, ὁ ἀδελφός μου ἔχασε τοὺς γονεῖς του· ἀπὸ σή-
μερα εἶναι παιδί σου· περιποιήσου τον, γιατί εἶναι ἄρρωστος.

— Παιδάκι μου! ἐψιθύρισε ἡ γηραιὰ κυρία καὶ ἐθώπευσε
τὴν μελαγχολικὴν κεφαλὴν τοῦ ὀρφανοῦ.

Ἐκεῖνος ἐνόμισεν, ὅτι ὠνειρεύετο· δὲν ἐβλεπε πλέον ἐμ-
πρὸς του καὶ ἐστηρίχθη κλονιζόμενος εἰς τὸν Νίκον.

— Γρήγορα ἔστὸ κρεβάτι! εἶπεν εἰς τὴν μητέρα του.

Τὴν νύκτα ἠγρύπνησαν εἰς τὸ προσκεφάλι του· τὸ σῶμά
του ἐτινάσεται ἀπὸ νευρικοὺς κλονισμούς· καμμιὰ φορὰ ἀνεση-
κῶνετο φωνάζων:

— Φωτιά!

Τὴν αὐγὴν, ὅταν καθησύχασε καὶ ἐκοιμήθη, ἐψιθύρισε μὲ
μίαν ἀνέκφραστον περιπάθειαν.

— Μητέρα!

*

Ἐπέρασε πολὺς, πολὺς καιρός. Μία ἀγάπη νέα ἤρχισε νὰ
τὸν κυριεύη, πάντοτε ὅμως μὲ τὴν δυσπιστίαν καὶ τὴν ἀμφι-
βολίαν.

Ὅπου τὸν εἰσῆγεν ὁ Νίκος, ὠμοίαζε μὲ τὸν ἄνθρωπον ποῦ
πρωτοβάζει τὰ δάκτυλα εἰς τὸ μουσικὸν ὄργανον προσπαθῶν
νὰ βγάλῃ κάποιους ἤχους χωρὶς νὰ ἐπιτυγχάνῃ.

— Τίποτε! τοῦ ἔλεγεν ὁ Νίκος· ὑποφέρεις ἀπὸ τὴν ἀρρώ-
στεια τοῦ Βερτέρου· μήπως ἐμελέτησες πολὺ τὸ βιβλίον τοῦ
Γκαίτε;

— Naί, ἀπὴντα ἐκεῖνος μελαγχολικός, ἐδιάβασα τὸ βιβλίον
τῆς ζωῆς καὶ εἶνε ὅλο τὸ ἴδιο... καὶ κάτι περισσότερο μάλιστα!

— Αἶ, λοιπὸν ἐγὼ θὰ σοῦ δείξω τὴν καινούργια ζωή. Σιγά,
σιγά, ὅμως! τί; ἔτσι ἀμέσως θέλεις νὰ γείνης χαρούμενος; Καὶ ἔ-
πειτα τόχεις γιὰ λίγο, ποῦ ὁ πατέρας σου ἔστη διαθήκη του
σοῦ παρεχώρησε τὴ μεγαλειτέρα μερίδα ἀπὸ τὴν περιουσία του
καὶ ποῦ κατώρθωσες ἀκόμη νὰ πάρῃς τὶς ἐξῆντα χιλιάδες—
τὴν προῖκα τῆς μητρὸς σου;

— Ἀλλοίμονο! ἔλεγεν ὁ Ἄλκης, εἶμαι τὸ δέντρο, ποῦ τὸ
ἐκακοπότισαν καὶ δὲν μπορεῖ νὰ βγάλῃ ποτὲ καρπούς! καὶ εἶχε
τόσην ἀπογοήτευσιν, ὥστε ὁ Νίκος ἀπληλίζετο.

— Μὰ μὲ ἀγαπᾶτε ἀληθινά; ἐρωτοῦσε συχνὰ τὸν Νίκον.

— Περισσότερο ἀπὸ ἀληθινά, κύριε· καὶ γιὰ νὰ σοῦ τὸ ἀ-
ποδείξω, θέλεις νὰ σὲ κάνω περισσότερο ἀδελφός μου, ἀληθινὸ
παιδί τῶν γονέων μας; Θὰ σοῦ δώσω τὴ Νάλια μας. Ἀγα-
πώμεθα ὅλοι μας ἐδῶ μέσα· ἐσύ χίλιες φορὲς μᾶς εἶπες, ὅτι
εἶνε ἀδύνατον νὰ ζήσης χωρὶς ἐμένα, χωρὶς τοὺς γονεῖς μας,
χωρὶς τὴ Νάλια. Ἐμεῖς σοῦ εἶπαμε, ὅτι δὲν θὰ σοῦ ἐπιτρέ-
ψωμε νὰ μᾶς φύγῃς, ἔστω καὶ γιὰ νὰ παντρευτῆς. Σὺ, διε-
μαρτυρήθης λέγων, ὅτι, ἂν ἦτο δυνατόν θὰ μᾶς ἔδενες ὅλους
μαζύ σου. Λοιπὸν, θέλεις αὐτὴ τὴν ἀπόδειξι;

— Θέλω, θέλω! εἶπε μὲ ἀκατάβλητον χαράν. Καὶ ἔπειτα
ἐψιθύρισε μὲ ἀπερίγραπτον ἔκστασιν.

— Ἀληθινὸς ἀδελφός, ἀληθινὸ παιδί! Καὶ ἕνας νέος κό-
σμος ἠνοιχθῆ γύρω του φωτοβόλος, ὁ ὁποῖος ὅμως ἐντὸς ὀλί-
γου καιροῦ ἐσβέσθη ὑποχωρήσας εἰς τὴν αἰωνίαν δυσπιστίαν.

Δὲν ἐδυσπίστει πλέον διὰ τὰ ἄτομα· ἐδυσπίστει πρὸς τὸ
μέλλον, βλέπων, ὅτι ἡ Νάλια ὡς ἀδελφόν της τὸν ἠγάπα, ὡς
ἄνδρα της ὅμως θὰ τὸν ἐβαρύνετο, θὰ τὸν ἐμίσει.

— Ἐχω τὸ δικαίωμα νὰ δηλητηριάσω ἐγὼ τὸ ἀνέβγαλτο
αὐτὸ λουλουδι; ἐσκέπτετο. Αὐτὴ θέλει νὰ τρέξῃ, νὰ γελάσῃ...
καὶ ἐγὼ θέλω, μὰ δὲν μπορῶ! Εἶμαι τὸ δέντρο, ποῦ δὲν μπο-
ρεῖ νὰ δώσῃ καρπὸ! Μ' ἔχουν δηλητηριάσῃ!

Καὶ ἐβλεπε τώρα μὲ ἱλιγγον ἕνα βάραθρον, ἕνα χάος τόσων
περισσότερον σκοτεινόν, ὅσων ἠσθάνετο, ὅτι ἡ κόρη ἐκεῖνη δὲν
ἠδύνατο νὰ τὸν παρακολουθήσῃ εἰς τὸν δρόμον, ποῦ τοῦ ἐχά-
ραξε πλέον ἡ ζωή. Ἐγίνετο ἀπείρως δυστυχής, καὶ τὸ βράδυ
τῆς ἡμέρας, ποῦ τῆς ὠμίλησεν ὅπως τῆς ὠμίλησε, περισσότε-
ρον ἀπληλπισμένα, σχεδὸν βάρβαρα, ταραγμένους ὅπως ἦτο μὲ

ἀλλόκοτον ψυχικὴν ἔξαψιν, ἐκάθισεν εἰς τὸ γραφεῖόν του καὶ ἔγραψε μὲ σταθερότητα, μὲ ἀπόφασιν, βιαστικά, βιαστικά, τὰ ἐξημιμένα αὐτὰ λόγια:

... «Εἶμαι Θεός! Ἡὔρα κι' ἐγὼ τὸ Πολγοθαῖ μου! Ἡ σφαῖρα τοῦ ὄπλου μου θὰ γείνη τὸ λιθάρι, ποῦ θὰ στηριξῶ τὸ σταυρὸ μου!»..... Καὶ παρακάτω. «Ἦς εἰς τὸ Νῆκο, ὅτι δὲν πάσχω ἀπὸ τὴν ἀρρώστεια τοῦ Βερτέρου: εἶμαι μόνον τὸ δέντρο τὸ ἄκαρπο καὶ γι' αὐτὸ πρέπει νὰ κοπῆ· ἔτσι σὲ σώζω..... θυμήσου τὰ προῖνά μου λόγια. Εἶμαι ἀνίκανος γιὰ τὴ ζωὴ. Νὰ μὴν κλάψῃ κανένας σας. Πρὸ πάντων, σ' ἐξορκίζω, μὴ γείνησθε μπυρτιά!..... Εἶμαι αἰώνια μαζὺ σας».

Ὁ Ἄλκης σας

Ὅταν ἤνοιξαν τὸ γραφεῖόν του τρομαγμένοι ἀπὸ τὸν κρότον, τὸν νῦραν πλέον νεκρὸν μὲ τὸ ὄπλον ἀκόμῃ εἰς τὸ χέρι καὶ μὲ τὴν ἀνεκλάλητον ἐκφρασιν τῆς τελείας ἠθικῆς ἱκανοποιήσεως.

Αἰνυλία Κούρτελν

Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΟΥ ΔΡΥΜΩΝΟΣ

*Ραψωδοί, Βάρδοι, Τροβαδοῦροι,
Θαμμένοι εἰς τὴν Αἰώνια Λήθη,
Ραψωδοί, Βάρδοι, Τροβαδοῦροι
Βουβοί, μουγκοὶ στὸ Παραμῦθι,*

*Μέσ' ἀπ' τὰ ἑβδομα τὰ Βύθη
Στήνουν τὶς σκάλες στὰ σκοτάδια,
Καὶ σκαρφαλώνουν κι' ἀνεβαίνουν
Μέσ' στῶν χειμῶνων τὰ τριβράδια.*

*Καὶ σκαρφαλώνουν κι' ἀνεβαίνουν
Μέσ' στὰ τριβράδια τῶν χειμῶνων
Κι' ὄρμουν σκαρίζοντας στῶν ἔρμων
Τὰ πλατιά πλάτη τῶν δρυμῶνων,*

*Φόρμιγγες, ἄρπες καὶ κιθάρες,
Σείστρα καὶ κύμβαλα καὶ ντέφια,
Στὰ δάχτυλά τους τὰ γυμνά
Κρατοῦν — τὰ δρυμικὰ δεντρά.*

*Ραψωδοί, Βάρδοι, Τροβαδοῦροι:
Στὸ δρυμὸ στήνουν τὴν ὄρχήστρα
Μὲ ἄρπες καὶ φόρμιγγες καὶ λύρες,
Κρόταλα, κύμβαλα καὶ σείστρα,*

*Κι' ἄργα κι' ἀριὰ κι' ἀδρὰ καὶ κρύα
Ἄρχινουν μέλποντας ὁμάδι,
Κι' ἀναταράζουν τὴν Ἑρμία
Καὶ ξαγρυπνίζουν τὸ σκοτάδι.*

*Ἀρχαίους πολέμους, τοῦ δρυμῶνος
Κρούει ἡ μυριοργανοῦσα ὄρχήστρα
Κι' ὄλο ἀρμονίζονται οἱ κιθάρες
Κι' ὄλο κροτοῦν, κροτοῦν τὰ σείστρα,*

*Ἀκούονται οἱ χτύποι τῶν πετάλων
Κάποιων ἀλόγων, τὰ κοντάρια,
Τὰ σίδερα καὶ τὰ σπιρούνια
Καὶ τὰ σπαθιά καὶ τὰ θηκάρια.*

*Ἀκούονται κάποιων σκοτωμένων
Οἱ βόγγοι, οἱ σπαραγμοὶ κι' οἱ γόοι
Κι' ἐπάνω, κάτω, ἐδώθε, πέρα
Βραχνό, βραχνὸ τὸ μυρολόι.*

*Θροοῦν, ταράζονται τὰ δέντρα
Τοῦ τετρακρύου τοῦ δρυμῶνος,
Ἄρπες, κιθάρες τῶν Βορριάδων
Τῶν Τροβαδοῦρων τοῦ χειμῶνος.*

Σ. Σκίπης

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

— * —
ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ LEMBACH

Αὐτὴν τὴν στιγμὴν μαθηθάνομεν τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου προσωπογράφου, τὸν ὁποῖον ἐγλαύχησε τὸ Μόναχον καὶ ἡ Βισμαρκόληπτος Γερμανία τοῦ τελευταίου καιροῦ, καὶ φυσικὰ δὲν ἤμποροῦμεν παρά νὰ σημειώσωμεν κάτι διὰ τὸν διδάσκαλον, ἀπαράσκευοι, ὅπως δι' ὅλα τ' ἀπρόοπτα. Μὴ λησμονοῦμεν, ὅτι ὑπῆρξεν ὁ πνευματικὸς φίλος ἐκείνου τοῦ ἁγίου Γύζη, τοῦ ὁποίου τ' ὄνομα τίθεται δίπλα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου Σολωμοῦ. Ὁ Lembach εἰς ἓνα σχέδιον σκληρόν, μᾶς ἔδωσε ὅλην τὴν ἀπαλὴν ἱεράν νεκρότητα τοῦ Τηνίου ζωγράφου ἐπάνω στὸ ἐπιθανάτιον κρεβάτι.

Ἐγεννήθη εἰς τὰ 1836. Ἐμαθήτευσεν εἰς τοῦ Πιλότου τὴν σχολὴν, ἀλλὰ ἔφυγεν ἀπὸ τὰς θυρίδας ἢ τὰ παραθυρά, ὅπως καὶ τόσοι μαθηταὶ τοῦ περιφήμου ζωγράφου. Ὅλας τὰς φυγὰς αὐτάς καὶ τὰ κλέφτικ' ἀναπτέρωματα, τ' ἀπετύπωσεν ὁ Γύζης εἰς τὴν γνωστὴν γελοιογραφίαν του. Ὁ Lembach ἐδημιούργησε κάτι τι ξεχωριστόν, κάτι ἀτομικὸν εἰς τὴν προσωπογραφίαν, ποῦ ἀποκλειστικῶς τὸν ἀπησχόλησε κάτι ἀτομικὸν καὶ συγχρόνως περικλεῖον ὅλον τὸν γοτθικὸν ἐγωϊσμόν τοῦ ὁποίου ἐκπροσώπευσις ὑπῆρξεν ὁ Βίσμαρκ. Ὁ Βίσμαρκ αὐτός, πλειστάκις διαβαίνει εἰς ἓναν ἐγωπαθῆ θρίκμβον μέσ' ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου προσωπογράφου. Καὶ τοῦτο ἴσως νὰ εἶνε τὸ χαρακτηριστικώτερον. Ἐπαναλαμβάνομεν ἐκεῖνο ποῦ ἀγαπῶμεν. Καὶ ἀγαπῶμεν ἐκεῖνο πρὸς τὸ ὁποῖον «χημικὴ ἔλξις» μᾶς ἔλκει. Ὁ Lembach ἤμπορεῖ νὰ ἔχη ὅλας τὰς τελειότητας καὶ τὰς ἀτελείας ποῦ ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ὑπερδύναμιν καὶ τρόπον τινὰ νὰ εἶνε—en miniature πάντοτε—ὁ μικρὸς Βίσμαρκ τῆς ζωγραφικῆς. Ἄν καὶ τὸ φῶς του τὸ ἐδανείσθη ἀπὸ ἄλλον παρά τὸν Βισμαρκικὸν αἰῶνα, ἀπὸ τὸν καιρὸν κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Ρέμπραντ ἀγαποῦσε ν' αὐτοζωγραφίζετο μετὰ τὸν μαυδύαν τοῦ καθαλιέρου.

Κ.

ΜΟΥΣΙΚΗ

ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΥΠΝΩΤΙΣΜΟΣ

Ἀπὸ καιροῦ ἤδη ἡ παγκοσμίου φήμης Μαγδαληνὴ τοῦ ὑπνωτιστοῦ κ. Magnin δίδει παραστάσεις εἰς τὰς μεγαλειτέρας μουσικὰς αἰθούσας τῆς Εὐρώπης. Ἐκεῖνο ὅπερ προκαλεῖ τὸν θαυμασμὸν εἶνε τὸ ὅτι, ὑπνωτιζομένη ὑπὸ τοῦ κ. Magnin, κατορθώνει ν' ἀναπαριστᾷ τελείως διὰ διαφορῶν κινήσεων οἰανδήποτε μουσικὴν σύνθεσιν.

Ἐν τινι συναυλίᾳ ἐμμήθη τελείως τὸ *Marche funèbre* τοῦ Chopin. Μετὰ τὰς πρώτας βραδείας συγχορίας λαμβάνει στάσεις προδιδοῦσας τὴν ἀγωνίαν, εἰς τὴν τὴν φέρουν, οἱ θλιβεροὶ τῆς ὀρχήστρας ἤχοι.

Ὁ ἦχος τῶν κωδῶνων τῆς ἐκκλησίας, ὁ κρότος τῶν κυμβάλων, ἡ μουσικὴ ἐκείνη φράσις, ἡ προκαλοῦσα τὰ δάκρυα, ἡ θριμματίζουσα τὴν καρδίαν τοῦ ἀκροατοῦ, τὸ πικρὸν ἐκεῖνο παράπονον, τὸ ὁποῖον μετὰ τὴν δημιουργικὴν δυνάμιν κατῴρθωσεν εἰς συνθέτης δαιμόνιος, ὁ Chopin νὰ ζωγραφίσῃ δι' ἤχων, καὶ αἱ τελευταῖαι στιγμαί, καθ' ἃς νομίζει τις ὅτι ἀκούει τὸν κρότον μαρμάρου κλείοντος διὰ πάντοτε τὸν νεοσκαφῆ τοῦ θανόντος τάφον, ὅλα τὰ πικρὰ αὐτὰ συναισθήματα τοῦ ἐξόχου μουσικοῦ, τὰ βλέπει τις ἀπεικονιζόμενα εἰς τὴν μορφήν τῆς ὑπνωτισθείσης αὐτῆς γυναικός. Καὶ εἶνε πράγματι ἐξοχος ἡ στιγμή, καθ' ἣν κλίνει τὸ γόνυ πρὸ τοῦ φανταστικοῦ νεκροῦ καὶ ἐκεῖ χύνουσα ἄφθονα δάκρυα, ὠχρά, καταβεβλημένη, προσπαθεῖ διὰ τῶν χειρῶν της νὰ κρατήσῃ τὸ φέρετρον, τὸ ἀποκομίζον πολύτιμον καὶ προσφιλέσ ὄν. Ἡ πλουσία κόμη της πλαισιοῦσα φαντασμαγορικῶς τὴν σχεδὸν παιδικὴν μορφήν τῆς καλλιτέχνιδος, προσδίδει αὐτῇ κατὰ τὴν θεσπεσίαν ἐκείνην στιγμὴν, ἐν ἰδεῶδες μεγαλεῖον ἀγριότητος, λύπης, ἀγωνίας, ἣν προσπαθεῖ νὰ καταπνίξῃ ἐντὸς τῶν λεπτῶν της χειρῶν. Καὶ ἐκεῖ πίπτουσα σχεδὸν ἡμιθανής, ὑπὸ τοὺς νεκρικοὺς ἤχους τῆς μουσικῆς, δέεται. Καὶ τώρα ἡ μουσικὴ ἀκούεται οἰονεὶ ὡς ἀπομακρυνομένη μικρὸν κατὰ μικρὸν, οἱ δὲ φθόγγοι ἐκπνέουν μέσα σ' ἓνα γλυκὺ καὶ ὄνειρῶδες νανούρισμα, τὸ ὁποῖον σκορπεῖ εἰς τοὺς ἀκροατὰς μεθυστικὴν ἠδονὴν συγχρόνως δὲ φρικιάσεις καὶ συγκινήσεις.

BRONISLAW HUBERMANN

Νεώτατος κλλιτέχνης, προκαλὼν τὸν γενικὸν θαυμασμὸν, Πολωνὸς τὴν καταγωγὴν, ὁ Bronislaw Hubermann, ἐνθουσιάζει, σαγηνεύει καὶ φανατίζει κατ' αὐτάς διὰ τοῦ μάγου του βιολίου τὸν Παρισινὸν κόσμον.

Τόσους δὲ θαυμαστὰς τῆς ὑπερόχου τέχνης του κατῴρθωσε ν' ἀπο-

κτήση καὶ τσαούτη ἢ ἀξία τοῦ νεαροῦ καλλιτέχνη, ὥστε δικαίως θεωρεῖται καὶ παρ' αὐτῶν τῶν μεγαλειτέρων τῆς σήμερον μουσικῶν, ὡς ὁ μοναδικὸς διαδοχὸς τοῦ μεγάλου Παγανίνι.

Η ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΒΕΕΤΗΟΒΕΝ

Ὁ κ. Jean Chantavoine δημοσιεύει ἐν γαλλικῇ μεταφράσει πολυθρῦλλητους ἐπιστολάς, ἐντελῶς ὅμως ἀγνώστους, καθ' ὅσων οὐδέποτε μέχρι τοῦδε μετεφράσθησαν. Ἐκ τῶν ἐννεακοσίων δὲ ἐπιστολῶν καὶ τινῶν ἄλλων περιεχομένων εἰς γερμανικὰς συλλογὰς, ἐξέλεξε καὶ μετέφρασε μόνον ἑκατὸν τεσσαράκοντα ἐννέα. Ἡ ἐκλογή ἐν τούτοις δὲν φαίνεται τελεία· διότι θὰ περιέχῃ ἢ παρὰ πολλὰς ἢ πολὺ ὀλίγας.

Αἱ ἐρωτικαὶ ἐπιστολαὶ τοῦ Beethoven, περισσότερον τῶν ἄλλων, ἀποτελοῦσι σπουδαῖα ἀπομνημονεύματα εἰς τὰ ἔργα του.

Ἡ θαυμασία ἐπιστολὴ του πρὸς τὴν Ἰηρεσίαν de Brunswick εἶνε ἡ περιπαθεστέρα, βαθύτερα καὶ συγκινητικώτερα τῶν συμφωνιῶν. « Ἀγγελί μου, — Ἐγὼ μου! . . . Ὁ ἔρως μας δὲν δύναται νὰ ζήσῃ παρὰ μὲ θυσίας καὶ αὐταπάρνησιν ;

Δύνασαι νὰ κατορθώσῃς ὥστε ν' ἀνήκῃς ὅλη εἰς ἐμέ, ν' ἀνήκω ὅλος εἰς σέ; . . . Ἐὰν αἱ καρδίαι μας ἦσαν πάντοτε πλησίον, δὲν θὰ ἔκαμνα παρομοίας σκέψεις. . . Ἡ ψυχὴ μου ἔχει χίλια πράγματα νὰ σοῦ εἰπῇ. Ἄ! ὑπάρχουν στιγμαί, κατὰ τὰς ἁποίας εὐρίσκω, ὅτι αἱ λέξεις δὲν λέγουν τίποτε».

Καὶ τὴν ἐπικύριον, μόλις ἀφυπνισθεὶς, προσθέτει: « Μόλις ἐξύπνησα, καὶ αἱ σκέψεις μου ἔπτανται πρὸς σέ, ἀθάνατός μου ἐρωμένη, εὐθυμοὶ καὶ θλιβεραὶ κατόπιν, ἀναμένουσαι τὸ πεπρωμένον, εἰν θὰ μᾶς φεισθῇ. Δὲν δύναμαι ἢ νὰ ζήσω δλοκληρωτικῶς μαζὺ σου. Ἐσο ἡσυχος· μόνον ἀτενίζοντες μὲ ἡρεμίαν πρὸς τὴν ζωὴν μας θὰ κατορθώσωμεν νὰ φθάσωμεν εἰς τὸν σκοπὸν μας, νὰ ζήσωμεν μαζὶ: ἔσο ἡσυχος — ἀγάπα με — σήμερον — χθὲς — πόσοι πόθοι καὶ πόσα δάκρυα διὰ σέ: ὦ! σύ, σύ, ζωὴ μου — τὸ Πᾶν μου. Ὑγίαινε. ὦ! ἐξακολούθει νὰ μ' ἀγαπᾷς, μὴ παραγνωρίσῃς τὴν πιστὴν καρδίαν τοῦ ἀγαπῶντος σέ. . . Λ. . . »

Ὁ κ. Emile Faguet, ἔγραψε κάποτε: « Ὁ Λαμαρτίνος εἶνε πᾶν ὅ,τι ὁ Ρακίνας εἶχεν ἐν τῇ καρδίᾳ». Δὲν δύναται τις νὰ εἰπῇ μὲ μίαν ἔκφρασιν ἀνάλογον: « Ὁ Wagner εἶνε πᾶν ὅ,τι ὁ Beethoven εἶχεν ἐν τῇ καρδίᾳ».

Αἴμ. Κ.

Εἰς τοὺς Συναρρομητὰς τοῦ Ἀκρίτα

Διδόνται με ἐκπτώσιν τὰ ἐξῆς βιβλία

Σ. Σκίπη, <i>Silentii Dissolutio</i> , Ποιήματα (Δρχ. 2,50)	Δρχ. 2.—
Α. Κούρτελη, <i>Χρυσάνθεμα</i> , Ποιήματα (Δρχ. 2)	» 1,50
Σ. Σκίπη, <i>Σερενάτα τῶν Αουλουδιῶν</i> (Δρχ. 2)	» 1.—
Ν. Βέν, <i>Ἀραδικὰ Γλωσσικὰ Μνημεῖα</i> (Δραχ. 3)	» 2.—

Κάθε παραγγελία πρέπει νὰ συνοδεύηται μὲ τὸ ἀντίτιμον.

Η ἸΡΙΣ

Τῶν Λαῶν τῆς Ἀνατολῆς

ἐν Βουκουρεστίῳ

Ἐφημερίσ ἐκταδομένη μετὰ καθημερινοῦ ἡμιφύλλου

Ἰδιοῦτης-Ἀρχιόντατης
ΖΑΧΑΡΙΑΣ Π. ΣΑΡΔΕΛΛΗΣ

Διευθυντής

ΑΛΚ. Ζ. ΣΑΡΔΕΛΛΗΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Ἐν Ρωμανίᾳ Ἑσθία	δρ. 40
» » Ἐξάννος	» 20
Ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ	» 30

ΧΑΡΤΟΠΩΛΕΙΟΝ

ΠΑΛΛΗ & ΚΟΤΖΙΑ

ΟΔΟΣ ΕΡΜΟΥ - ΑΘΗΝΑΙ

Τὸ ἀρχαιότερον τῶν ἐν Ἑλλάδι χαρτοπωλείων

Ἡ πλουσιώτερα συλλογὴ γραφικῆς ὑλῆς. Ἐργοστάσια φακέλλων, καταστίχων καὶ φωτογραφικῶν χαρτονιῶν.

Μεγάλη παρακαταθήκη χάρτου τυπογραφικοῦ καὶ ἐφημερίδων.

Οἱ οἰνοὶ ἐκδύται φωτοτυπικῶν δελταρίων.

Φωτογραφικὰ εἶδη.

“ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ,”

ΟΡΟΙ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ

ΑΘΗΝΩΝ - ΠΕΙΡΑΙΩΣ		ΕΠΑΡΧΙΩΝ	
ΕΤΗΣΙΑ . . .	ΔΡ. 18.—	ΕΤΗΣΙΑ . . .	ΔΡ. 19.80
ΕΞΑΜΗΝΟΣ . . .	» 9.—	ΕΞΑΜΗΝ . . .	» 9.40
ΜΗΝΙΑΙΑ . . .	» 1.50	ΜΗΝΙΑΙΑ . . .	» 1.60
ΕΒΔΟΜΑΔ . . .	» 35	ΕΒΔΟΜ . . .	» 45

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Μετὰ «Ρωμηοῦ» καὶ τοῦ περιοδικοῦ Α. Ο. Δ. Ο. Φρ. χρ.	40
Διὰ Κρήτην Κύπρον καὶ Σάμον Φρ. χρ.	25

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ

“ΕΣΤΙΑΣ,”

Ι. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ

ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 44

Ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ βιβλία.

Ὅλαί αἱ νέαί ἐκδόσεις.

ΑΚΡΙΤΑΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΣ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΤΗΣ ΚΙΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗΝ 1 ΚΑΙ 15 ΕΚΑΣΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΟΔΟΣ ΣΟΛΩΝΟΣ 43^α

Διευθυντής: Σ. ΣΚΙΠΗΣ

Γραμματεὺς: Δ. ΤΖΕΡΑΧΗΣ

Φιλολογία — Ποίησις — Μυθιστόρημα — Διήγημα — Θέατρον —
Μουσική — Ζωγραφική — Γλυπτική — Ἀρχαιολογία — Φιλοσοφία
— Ἱστορία — Κοινωνιολογία — Ἐπιστήμη — Ταξίδια — Κριτική
Ἐίναι Φιλολογίαι — Ἐπιθεώρησις — Εἰκόνες — Βινιέτες — Κοσμήματα.

ΠΡΟΣΕΧΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Ἀπὸ τῆς «Χοιφόρου» τοῦ Αἰσχύλου. Μετάφρασις **Ι. Ν. Γρυπά-
ρου.** — **Σ. Σκίππ,** Περὶ ιδεώδους καὶ πραγματικότητος. — **Διο-
νύση Διδάση,** Γιάνης Τράστας. Μυθιστόρημα. — **Δημ. Καλ-
λιμάχου,** Ὁ μοναχισμὸς ὡς κοινωνικὴ μᾶστιξ. Μελέτη θεη-
σκευτικῆ καὶ κοινωνικῆ. — **Δημοσθ. Βουτυρά,** Ὁ καμπούρης.
Διήγημα. — **Δ. Π. Δημητριάδου,** Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου,
ὡς παρ' ἡμῖν νομοθετικῶς προστατεύεται. Μελέτη. — **Σ. Σκίππ,**
Σκηναὶ ἀπὸ τὸν «Γύρον τῶν Ὁρῶν». — **Α. Προβελεγγίου,**
Ἄγγ. Σικελιανοῦ, Ποιήματα. — **Α. Καμπάνη,** Κωστῆς Ἰθα-
λαμᾶς. Μελέτη φιλολογικῆ καὶ αἰσθητικῆ. — **Offmann,** Τὸ τραγοῦδι
τῆς Ἀντωνίας. Διήγημα. Μετάφρ. Δ.

ΠΡΟΣΕΧΩΣ ΕΚΔΙΔΟΝΤΑΙ. **Α. Καρκαβίτσα,** Ὁ ἀρχαιολόγος, Μυθι-
στόρημα. — **Δ. Ν. Βουτυρά,** Τὰ σκουλήχια. Μυθιστόρημα.